

LIETUVOS RESPUBLIKOS
SEIMAS

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KANCELIARIJOS
INFORMACIJOS IR KOMUNIKACIJOS DEPARTAMENTO
TYRIMŲ SKYRIUS

Gedimino pr. 53, 01109 Vilnius Tel.: (0 5) 209 6170 / (0 5) 209 6185
El. p.: tyrimai@lrs.lt; info@lrs.lt; ikd@lrs.lt www.lrs.lt/info

Analitinė apžvalga
25/103

**Lytinių veiksmų be sutikimo ir kai kurių kitų seksualinio pobūdžio veikų
kriminalizavimas ir pagalbos nukentėjusiems asmenims aspektai
Europos Sąjungos valstybėse**

Patarėja

Dalia Juknevičiūtė

Tel. (0 5) 209 6185, el. p. dalia.jukneviciute@lrs.lt

Vyr. patarėjas Vidmantas Punelis

Tel. (0 5) 209 6186, el. p. vidmantas.punelis@lrs.lt

2025-09-15

Seimo kanceliarijos Informacijos ir komunikacijos departamento Tyrimų skyriaus parengti analitiniai ir informaciniai darbai skirti Seimo narių parlamentinei ir Seimo kanceliarijos veiklai. Šiuose darbuose pateikta informacija nėra oficiali Lietuvos Respublikos Seimo pozicija. Šį darbą atgaminti, išleisti, platinti, versti, perdirbti, viešai skelbti, išskyrus įstatymų nustatytas išimtis, galima tik gavus Seimo kanceliarijos leidimą.

Visais atvejais naudojant šį darbą privaloma nurodyti šaltinį.

© Lietuvos Respublikos Seimo kanceliarija, 2025

Turinys

Ižanga.....	3
Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje. Lietuvos sprendimai	4
Seksualinio pobūdžio veikos ir sutikimo sąlyga ES valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose.....	5
Europos valstybių geroji praktika seksualinio smurto bylų tyrimo procese (GREVIO požiūris)	13
<i>Seksualinio smurto atvejų tyrimo prioritetizavimas</i>	14
<i>Pranešimų teikimo ir tyrimo gerinimas: nukentėjusiesiems pritaikytos policijos nuovados, specializuoti policijos padaliniai ir apmokyti policijos pareigūnai</i>	14
<i>Prokuratūros ir teismų veiklos tobulinimas</i>	16
<i>Aukų apsaugos priemonės tyrimo ir teismo proceso metu</i>	17
Ispanijos visapusių seksualinės laisvės garantijų įstatymas	18
Pagalbos seksualinį smurtą patyrusioms aukoms centrai – Belgijos, Estijos ir Nyderlandų pavyzdžiai	21
Estijos ir Latvijos kovos su smurtu prieš moteris politika	24

Ižanga

Tradiciškai atsakomybė už prievartinio pobūdžio lytinius nusikaltimus Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose buvo siejama su fizinio smurto, jėgos panaudojimu prieš auką ar grasinimais tai padaryti. Tačiau pastaruoju metu daugelyje valstybių aktyviai diegiamos teisėkūros iniciatyvos, kuriomis siekiama išžaginiu ar panašiais lytiniais nusikaltimais pripažinti ne tik atvirai smurtines veikas, bet ir lytinius veiksmus, kurie tiesiog buvo atlikti be vienaip ar kitaip išreikšto jų dalyvių sutikimo (ar bent jau tam tikra forma išreikšus nesutikimą). Pažymėtina, kad sutikimo sąvoka įtraukta į 2011 m. Europos Tarybos konvenciją dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo (Stambulo konvencija)¹, įpareigojant valstybes kriminalizuoti įvairius be sutikimo atliekamus lytinius veiksmus bei nurodant, kad sutikimas turi būti duotas savanoriškai, laisva valia, vertinant pagal susijusias aplinkybes (36 str.). Po Stambulo konvencijos pasirašymo savo baudžiamuosiuose įstatymuose sutikimo (laisvos valios) sąvoką įtvirtino, pavyzdžiui, tokios Europos Sąjungos valstybės kaip Danija, Graikija, Ispanija, Nyderlandai, Portugalija, Slovėnija, Suomija, Švedija, Vokietija².

Kai kurios sutikimo sąvoką į savo baudžiamuosius įstatymus įtraukusios ES valstybės (pavyzdžiui, Danija, Graikija) jos turinio įstatymuose detaliau neatskleidė, palikdamos daug erdvės teismų diskrecijai. Kitų valstybių įstatymuose sutikimas apibrėžiamas konkrečiau ir siejamas su tam tikrais valios išreiškimo požymiais (laisvanoriškumas, išorinis pastebimumas, nedviprasmiškumas). Taip pat gali būti nurodomos (paprastai nesistengiant pateikti išsamaus sąrašo) įvairios aplinkybės, kurioms esant laikoma, kad sutikimas nėra duotas (pavyzdžiui, įvairios aukos būsenos, kuriose yra išnykęs ar sumažėjęs gebėjimas išreikšti valią, aukos klaida dėl kito lytinių veiksmų dalyvio tapatybės, aukos laisvės apribojimas ar priklausomybė nuo kaltininko ir kt.). Itin išplėtotą teisinį reglamentavimą, susijusį su sutikimo (laisvos valios) klausimu, į savo Baudžiamąjį kodeksą įdiegė Švedija, sukūrusi, inter alia, neatsargaus išžaginimo konceptą.

Lytinius veiksmus be sutikimo kriminalizavusios valstybės fizinį smurtą šiame kontekste daugeliu atveju pripažino kvalifikuojančiu atitinkamų veikų požymiu, lemiančiu griežtesnę atsakomybę.

Kai kuriose valstybėse (pavyzdžiui, Lenkijoje, Nyderlanduose, Suomijoje) pastaruoju metu kriminalizuojamos veikos, susijusios su kito asmens seksualinio pobūdžio atvaizdų gaminimu bei platinimu, seksualiniu priekabiavimu (įskaitant priekabiavimą viešose vietose) ir kt.

Darbe pristatomi 2024 m. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje tikslai ir kai kurios nuostatos, trumpai apžvelgiami Lietuvos veiksmai ruošiantis įgyvendinti direktyvos nuostatas. Atskirai aptarimos Ispanijos visapusių seksualinės laisvės garantijų įstatymo nuostatos, kuriomis reglamentuoti įvairūs seksualinio smurto prevencijos, pagalbos aukoms užtikrinimo, jų teisių gynimo, atitinkamas veikas padariusių asmenų atsakomybės aspektai. Apžvelgiami Estijos ir Latvijos kovos su smurtu prieš moteris politikos dokumentai.

Specialiai pritaikytos paramos teikimas smurtą patyrusiems asmenims yra vienas iš direktyvos dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje tikslų. Apžvalgoje pristatomi Belgijoje, Estijoje ir Nyderlanduose teikiamos tokios pagalbos pavyzdžiai. Pagalbos centrų teikiamų paslaugų pagrindiniai principai – konfidencialumas, pasiekiamumas (visą parą), paslaugų kompleksiskumas, nemokamos paslaugos, kreipiantis į centrą neprivaloma pranešti policijai.

¹ Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence:

<https://rm.coe.int/168008482e>

[https://e-](https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab/81cb01806ed311e89bb0cb50d0500eab/)

[seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab/81cb01806ed311e89bb0cb50d0500eab/](https://e-seimas.lrs.lt/rs/lasupplement/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab/81cb01806ed311e89bb0cb50d0500eab/)

² Kai kurių ES šalių baudžiamuosiuose įstatymuose sutikimo sąvoka vartota ir anksčiau. Pavyzdžiui, Airijoje ji įtvirtinta 1981 m. įstatyme, tačiau sutikimo sąvokos turinys plačiau atskleistas 2017 m. įstatyme.

Europos Parlamento ir Tarybos direktyva dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje. Lietuvos sprendimai

2024 m. gegužės mėnesį priimta Europos Parlamento ir Tarybos kovos su smurtu prieš moteris direktyva³. Šios direktyvos tikslas – sukurti išsamią sistemą, skirtą veiksmingai užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui artimoje aplinkoje ir kovoti su juo visoje ES. Tikslu siekiama stiprinant ir nustatant priemones, susijusias su šiomis sritimis: atitinkamų nusikalstamų veikų ir bausmių apibrėžtis, aukų apsauga ir teisė kreiptis į teismą, parama aukoms, duomenų rinkimas, smurto prevencija, koordinavimas ir bendradarbiavimas.

Preambulėje pabrėžiama, kad direktyvos nuostatos turėtų būti taikomos visoms aukoms, patyrusioms nusikalstamus veiksmus, prilygstančius smurtui prieš moteris arba smurtui artimoje aplinkoje. Tai apima šioje direktyvoje apibrėžtas nusikalstamas veikas, taip pat ir tam tikras nusikalstamas veikas, kurios pagal nacionalinę teisę patenka į smurto prieš moteris apibrėžtį. Tai, be kita ko, yra ir seksualinis priekabiavimas, seksualinė prievarta, persekiojimas, įvairių formų kibernetinis smurtas, pavyzdžiui, seksualinis priekabiavimas internete.

Atkreipiamas dėmesys, kad intymūs vaizdai ar vaizdo įrašai ar panaši medžiaga, vaizduojanti akivaizdžiai seksualinio pobūdžio veiksmus arba jo intymias kūno vietas, gali būti lengvai, greitai ir plačiai platinami, taip pat dėl jų intymaus pobūdžio, jų viešas paskelbimas naudojantis informacinių ir ryšių technologijų (toliau – IRT) be to asmens sutikimo gali būti labai žalingas aukoms. Šioje direktyvoje apibrėžta atitinkama nusikalstama veika turėtų apimti visų rūšių tokią medžiagą, pavyzdžiui, vaizdus, nuotraukas ir vaizdo įrašus, įskaitant seksualizuotus vaizdus, garso įrašus ir vaizdo įrašus. Ji turėtų būti susijusi su situacijomis, kai pasitelkiant IRT medžiaga padaroma prieinama visuomenei be aukos sutikimo, neatsižvelgiant į tai, ar auka sutiko, kad tokia medžiaga būtų sukurta, ar galėjo ją perduoti konkrečiam asmeniui. Nusikalstama veika taip pat turėtų apimti medžiagos kūrimą be sutikimo, manipuliavimą ja ar keitimą, pavyzdžiui, redaguojant vaizdus, be kita ko, dirbtinio intelekto priemonėmis, dėl ko ji atrodo taip, tarsi seksualinius veiksmus atliktų asmuo, jeigu vėliau medžiaga be to asmens sutikimo pasitelkiant IRT tampa prieinama visuomenei.

Direktyvos preambulėje pabrėžiama, kad specializuotos paramos tarnybos turėtų teikti paramą visų formų smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje, įskaitant ir seksualinį smurtą, seksualinį priekabiavimą ir įvairių formų kibernetinį smurtą, aukoms, o specializuotos paramos paslaugos aukoms turėtų būti siūlomos neatsižvelgiant į tai, ar jos pateikė oficialų skundą.

Direktyvoje taip pat numata, kad valstybių teritorijoje turi veikti ir būti lengvai prieinami seksualinio smurto aukų krizių centrai, taip pat aukoms skirtos pagalbos linijos, veikiančios visą parą (septynias dienas per savaitę).

Darbe nagrinėjamo klausimo aspektu svarbus yra direktyvos 5 straipsnis, kuriame nustatyta valstybių narių pareiga užtikrinti, kad už dalijimąsi intymia arba manipuluota medžiaga be asmens sutikimo būtų baudžiama kaip už nusikalstamą veiką. Pagal 29 straipsnį, valstybės turi užtikrinti, kad visą parą (septynias dienas per savaitę) būtų galima nemokamai naudotis šalies mastu veikiančiomis pagalbos telefonu linijomis, kuriomis aukoms būtų teikiama informacija ir konsultacijos. Aktualus ir 35 straipsnis, kuriame valstybės narės įpareigojamos imtis konkrečių priemonių, kuriomis siekiama užkirsti kelią išžaginimui ir skatinti pagrindinį sutikimo, kuris turi būti duodamas savanoriškai dėl asmens laisvos valios, seksualiniuose santykiuose vaidmenį.

2024 m. priimtose Kovos su smurtu prieš moteris direktyvos nuostatos per trejus metus turi būti perkeltos ir į Lietuvos teisinę sistemą, tad turi būti parengtas direktyvos perkėlimo į nacionalinę

³ 2024 m. gegužės 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva (ES) 2024/1385, dėl kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LT/TXT/?uri=CELEX:32024L1385>

teisę planas. Už direktyvos perkėlimą į nacionalinę teisę atsakingos yra Teisingumo ministerija ir Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, kitos įstaigos. Teisingumo ministerijos teigimu, šiuo laikotarpiu identifikuojamos visos nacionalinės priemonės, kurių gali prireikti siekiant visapusiškai ir tinkamai perkelti direktyvą į nacionalinę teisę, įskaitant ir reikalingas teisėkūros iniciatyvas – teisės aktų projektai yra ekspertinio lygmens,

Perkeliant direktyvos nuostatas į nacionalinę teisę, turės būti tobulinama ir pagalbos sistema patyrusiems seksualinį smurtą – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija rengia mechanizmą, kaip į antrinės pagalbos teikimą įtraukti Specializuotus pagalbos centrus bei stiprinti prevenciją⁴.

2025 m. gegužės 14 d. Seimo valdybos sprendimu buvo sudaryta darbo grupė seksualinio priekabiavimo ir smurto prevencijos bei užkardymo teisiniam reguliavimui tobulinti⁵. Pažymėtina, kad reaguodama į susidariusią situaciją ir ekspertų siūlymus, parlamentinė Moterų grupė prašė Seimo valdybos inicijuoti Nacionalinės strategijos prieš seksualinį smurtą rengimą. Atmetusi šį siūlymą, Seimo valdyba nutarė sudaryti darbo grupę. Darbo grupei pavesta iki 2025 m. gruodžio 31 d., įvertinus teisinį reguliavimą, susijusį su seksualinio priekabiavimo, seksualinio smurto prevencija, užkardymu ir pagalba nuo seksualinio priekabiavimo, seksualinio smurto nukentėjusiems asmenims, parengti siūlymus dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Baudžiamojo proceso kodekso, Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo, Pagalbos nuo nusikalstamos veikos nukentėjusiems asmenims įstatymo ir, prireikus, kitų teisės aktų pakeitimo, seksualinio priekabiavimo ir smurto prevencijos, užkardymo ir pagalbos nukentėjusiems asmenims priemonių.

Socialinės apsaugos ir darbo ministerija skelbia, kad Lietuvoje veikia Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras „Prabilk“, teikiantis nemokamą ir konfidencialią pagalbą apie pagalbos galimybes nuo seksualinio smurto nukentėjusiems ar pavojuje esantiems asmenims, jų artimiesiems telefonu arba internetu darbo dienomis nuo 13 val. iki 17 val. Centras taip pat teikia informaciją su tokiais asmenimis dirbantiems specialistams⁶.

Seksualinio pobūdžio veikos ir sutikimo sąlyga ES valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose

Airija

Pagal 1981 m. Baudžiamosios teisės (dėl išžaginimo) įstatymo⁷ 2 straipsnį laikoma, kad vyras padarė išžaginimą⁸, jeigu turėjo lytinius santykius su moterimi, kuri jų metu nebuvo davusi sutikimo šioms santykiams, ir vyras tuo metu žinojo, kad moteris nesutinka, arba nesirūpino dėl jos sutikimo ar nesutikimo⁹.

⁴ Ministrė I. Ruginienė: seksualinis smurtas – vis dar skauda daugelio moterų kasdienybė, apie kurią turime drąsiai kalbėti. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, - 2025-03-06: <https://socmin.lrv.lt/lt/naujienos-1/ministre-i-ruginiene-seksualinis-smurtas-vis-dar-skaudi-daugelio-moteru-kasdienybe-apie-kuria-turime-drasiai-kalbėti/>

⁵ Seimo darbo grupė siūlys tobulinti teisinį seksualinio priekabiavimo ir smurto prevencijos reguliavimą. ELTA, - 2025-07-26: <https://www.delfi.lt/news/daily/lithuania/seimo-darbo-grupe-siulys-tobulinti-teisini-seksualinio-priekabiavimo-ir-smurto-prevencijos-reguliavima-120129448>

⁶ Nacionalinis informacijos apie seksualinį smurtą centras: <https://prabilk.lt/apie/>

⁷ *Criminal Law (Rape) Act 1981*:

<http://revisedacts.lawreform.ie/eli/1981/act/10/revised/en/html>

⁸ Tiek vyrai, tiek moterys gali būti baudžiami už lytinės prievartos nusikaltimą (angl. *sexual assault*), t.y. už seksualinę veiklą su kitu asmeniu be jo sutikimo, kai nėra fizinio įsiskverbimo į kito asmens kūną.

Tusla. What is Sexual Violence?

<https://www.tusla.ie/services/domestic-sexual-gender-based-violence/what-is-sexual-violence/>

⁹ Už išžaginimą galima maksimali bausmė – laisvės atėmimas iki gyvos galvos.

Sexual Assault Offences and Rape:

<https://www.keenanandco.ie/our-services/criminal-defence/sexual-assault-offences-and-rape/>

Jeigu nagrinėjant išžaginimo bylą prisiekusių žiuri turi nuspręsti, ar vyras buvo įsitikinęs, kad moteris sutinka turėti lytinius santykius, žiuri kartu su kitomis susijusiomis aplinkybėmis turi atsižvelgti į tai, ar buvo pagrindo tokiam įsitikinimui.

2017 m. Baudžiamosios teisės (dėl lytinių nusikaltimų) įstatymo¹⁰ 48 straipsnyje detalizuojamas asmens sutikimo lytiniam veiksmui¹¹ sąvokos turinys. Šiame straipsnyje nurodyta, kad asmuo (bet kurios lyties) duoda sutikimą lytiniam veiksmui, jeigu jis laisvai ir savo noru sutinka į jį įsitraukti. Asmuo neduoda sutikimo lytiniam veiksmui, jeigu:

- jis leidžia veiksmui įvykti ar atsiduoda dėl jėgos panaudojimo prieš jį ar kitą asmenį, dėl grasinimo panaudoti jėgą prieš jį ar kitą asmenį arba dėl pagrįstos baimės, kad jėga prieš jį ar kitą asmenį gali būti panaudota;
- jis miega ar yra be sąmonės;
- jis negali išreikšti sutikimo dėl alkoholio ar kitų kvaišalų poveikio;
- jis turi psichikos negalią, kuri neleidžia komunikuoti dėl sutikimo davimo;
- jis klysta dėl veiksmo pobūdžio ir paskirties;
- jis klysta dėl bet kurio kito asmens, dalyvaujančio veiksmo, tapatybės;
- jis yra neteisėtai sulaikytas veiksmo metu;
- sutikimo lytiniam veiksmui ar susitarimo dėl jo patvirtinimas kyla tik iš kieno nors kito, bet ne paties asmens.

Šie įstatymo nurodyti atvejai nėra išsamus aplinkybių, kurioms esant gali būti nustatyta, kad asmuo neduoda sutikimo lytiniam veiksmui, sąrašas. Sutikimas lytiniam veiksmui gali būti atšauktas bet kada iki jo pradžios arba veiksmo metu. Asmens negebėjimas pasipriešinti ar nespriešinimas lytiniam veiksmui savaime nereiškia sutikimo.

Danija

Pagal 2021 m. įsigaliojusias Baudžiamojo kodekso (BK)¹² pataisas, atsisakyta būtinės išžaginimo sąsajos su smurto panaudojimu ar grasinimu jį panaudoti ir nustatyta, kad išžaginimu laikomi lytiniai santykiai su asmeniu, kuris tam nedavė sutikimo. Vėliau ši norma dar papildyta nuostata, kad išžaginimu laikomi ir lytiniai santykiai su asmeniu, kuris klaidingai mano, kad kaltininkas yra kitas asmuo (BK 216 str.). Už šią veiką baudžiama laisvės atėmimu iki 8 metų, o esant kvalifikuojančių požymių (pavyzdžiui, auka neturi 12 metų) – laisvės atėmimu iki 12 metų.

Danijos BK sutikimo sąvokos turinys detalčiau neatskleidžiamas. Tačiau rengiant minėtas pataisas, Nuolatinis Baudžiamojo kodekso komitetas¹³ buvo pateikęs dvi galimas BK 216 straipsnio formuluotes su detalesniais paaiškinimais.

Komiteto dauguma siūlė vartoti ne sutikimo, o laisvanoriškumo sąvoką ir nurodyti BK, kad dalyvavimas lytiniuose santykiuose laikomas laisvanorišku, kai pasirinkimas juose dalyvauti išreiškiamas žodžiu ar elgesiu arba yra akivaizdus pagal konkrečią situaciją ar kontekstą. Kartu buvo siūloma nurodyti BK, kad laisvanoriškumo nėra, kai lytiniai santykiai primetami smurtu ar grasinimais panaudoti smurtą, taip pat – kai kaltininkas išgauna lytinius santykius kitais neteisėto privertimo būdais arba pasinaudoja būsena ar situacija, kurioje kitas asmuo negali pasipriešinti.

Komiteto mažuma siūlė vartoti sutikimo sąvoką ir nurodyti BK, kad sutikimas turi būti duodamas savo noru kaip asmens laisvos valios išraiška, atsižvelgiant į konkrečios situacijos

¹⁰ *Criminal Law (Sexual Offences) Act 2017*: <https://revisedacts.lawreform.ie/eli/2017/act/2/revised/en/html>

¹¹ Lytinio veiksmo (*sexual act*) sąvoka apima įprastus lytinius santykius ir kitas lytinio elgesio formas tiek susijusias, tiek nesusijusias su įsiskverbimu į kito asmens kūną.

¹² *Straffeloven*: <https://www.retsinformation.dk/eli/lt/2021/1851#id4a65d7c7-f11b-4adb-8319-ecb4e469e12c>

¹³ Nuolatinis Baudžiamojo kodekso komitetas (dan. *Straffelovrådet*) yra Teisingumo ministerijos prašymu teisėkūros pasiūlymus ir pasiūlymus dėl teisės normų įgyvendinimo baudžiamosios teisės srityje teikiantis organas. Komitetą sudaro teisimų, policijos, prokuratūros, Teisingumo ministerijos, teismo medicinos institucijų, universitetų ir advokatūros atstovai.

Straffelovrådet: <https://www.justitsministeriet.dk/ministeriet/raad-naevn-og-udvalg/straffelovraadet/>

aplinkybes. Komiteto mažuma siūlė fizinę ar kitokią prievartą nurodyti BK kaip kvalifikuojantį išžaginimo požymį¹⁴.

Pažymėtina, kad pagal Danijos BK išžaginimu nelaikomi lytiniai santykiai su asmeniu, pasinaudojant jo psichine liga ar atsilikimu (BK 218 str.), tam tikra įtaka arba valdžia (pavyzdžiui, policijos pareigūno lytiniai santykiai su areštuotu asmeniu) (BK 219 str.). Šios veikos yra atskiri lytiniai nusikaltimai, už kurias skiriama maksimali bausmė – laisvės atėmimas 4 metams.

Graikija

Sutikimo sąvoka į Graikijos Baudžiamąjį kodeksą¹⁵ įtraukta 2019 m.

BK 336 straipsnio (Išžaginimas) pirmojoje dalyje nurodyta, kad asmuo, kuris fiziniu smurtu arba grasinimais sukelti pavojų gyvybei ar fizinei neliečiamybei priverčia kitą asmenį dalyvauti lytiniuose veiksmuose¹⁶ arba juos toleruoti, baudžiamas laisvės atėmimu ne mažiau kaip 10 metų.

BK 336 straipsnio 4 dalyje įtvirtinta išžaginimo be fizinio smurto koncepcija. Šioje dalyje nurodyta, kad asmuo, kuris kitais nei šio straipsnio 1 dalyje nurodytais atvejais atlieka lytinius veiksmus be aukos sutikimo, baudžiamas laisvės atėmimu iki 10 metų.

Pažymėtina, kad išžaginimas (taip pat ir nesmurtinis) pagal Graikijos BK neapima tokių atskirai reglamentuojamų veikų kaip lytiniai veiksmai, pasinaudojant aukos negalėjimu pasipriešinti dėl psichinio, fizinio neįgalumo ar kitos priežasties (BK 338 str.), arba darbo santykiais susijusių ar pavaldžių/prižiūrimų asmenų (pavyzdžiui, įkalinimo įstaigose, mokyklose, ligoninėse) vertimas lytiškai santykiauti (BK 343 str.).

Ispanija

2022 m. Baudžiamojo kodekso¹⁷ 178 straipsnyje nustatyta, kad bet koks veiksmas, kuriuo pažeidžiama kito asmens seksualinė laisvė be jo sutikimo, laikomas seksualine agresija (isp. *agresión sexual*) ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 iki 4 metų¹⁸. Laikoma, kad sutikimas yra, kai jis laisvai parodomas veiksmais, kurie pagal konkretaus atvejo aplinkybes aiškiai išreiškia asmens valią. Jeigu seksualinė agresija įvykdyta naudojant smurtą ar bauginimus arba aukos, kuri dėl bet kokių priežasčių negalėjo priešintis, atžvilgiu, baudžiama laisvės atėmimu nuo 1 iki 5 metų. Pažymėtina, kad pagal Ispanijos BK (179 str.), išžaginimu (*violación*) laikoma tik seksualinė agresija, padaroma vaginaliniu, analiniu ar oraliu būdu arba kūno dalių ar daiktų įvedimu bet kuriuo iš pirmųjų dviejų būdų (bendruoju atveju baudžiama laisvės atėmimu nuo ketverių iki dvylikos metų). Jeigu išžaginimas padaromas naudojant smurtą ar bauginimus arba aukos, kuri dėl bet kokių priežasčių negalėjo priešintis, atžvilgiu, baudžiama laisvės atėmimu nuo 6 iki 12 metų.

¹⁴ Jørn Vestergaard. *The rape law revision in Denmark: Consent or voluntariness as the key criterion?* p. 15-16: <https://boap.uib.no/index.php/BJCLCJ/article/view/3237/3134>

¹⁵ Ποινικός Κώδικας (Νόμος 4619/2019):

<https://www.lawspot.gr/nomikes-plirofories/nomothesia/poinikos-kodikas-nomos-4619-2019>

¹⁶ Tokiais veiksmais laikomi lytiniai santykiai ir kiti tokio paties sunkumo/reikšmingumo veiksmai (BK 336 str. 2 d.).

¹⁷ Ley Orgánica 10/1995, de 23 de noviembre, del Código Penal:

<https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1995-25444>

¹⁸ Ankstesnėje Ispanijos BK versijoje būtinas seksualinės agresijos požymis buvo smurtas ar bauginimas.

Organic Act 10/1995, dated 23rd November, On The Criminal Code (Article 178):

https://www.mjusticia.gob.es/es/AreaTematica/DocumentacionPublicaciones/Documents/Criminal_Code_2016.pdf

Kroatija

Baudžiamojo kodekso¹⁹ 153 straipsnio (Išžaginimas) 1 dalyje nustatyta atsakomybė už lytinius santykius ar lytinius veiksmus, prilyginamus lytiniam santykiui, su kitu asmeniu be jo sutikimo, taip pat – už kito asmens pastūmėjimą be jo sutikimo lytiškai santykiauti ar atlikti lytinius veiksmus, prilyginamus lytiniam santykiui, su trečiuoju asmeniu ar be sutikimo atlikti tokius veiksmus sau. Už šias veikas baudžiama laisvės atėmimu nuo 3 iki 8 metų.

BK 153 straipsnio 2 dalyje reglamentuojama atsakomybė už kvalifikuotą išžaginimą, tai yra, atvejus, kai šio straipsnio 1 dalyje nurodytos veikos padaromos panaudojant smurtą ar grasinimus smurtu (baudžiama laisvės atėmimu nuo 5 iki 12 metų).

BK 153 straipsnio 3 ir 4 dalyse specialiai reglamentuojami atvejai (taikoma švelnesnė atsakomybė), kai BK 153 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytos veikos padaromos kaltininkui klaidingai manant, kad aukos sutikimas egzistuoja, tačiau šios klaidos pagal konkrečias atvejo aplinkybes galima išvengti (kroat. *otklonjiva zabluda*). Kai klystant dėl sutikimo egzistavimo padaromos BK 153 straipsnio 1 dalyje numatytos veikos, baudžiama laisvės atėmimu iki 3 metų, o kai klystant dėl sutikimo egzistavimo padaromos BK 153 straipsnio 2 dalyje numatytos veikos, baudžiama laisvės atėmimu nuo 1 iki 5 metų.

BK 153 straipsnio 1 dalyje minimas sutikimas egzistuoja, jeigu asmuo laisvanoriškai nusprendžia įsitraukti į lytinius santykius ar jiems prilyginamus lytinius veiksmus ir geba tokį sprendimą priimti bei išreikšti. Laikoma, kad sutikimo nėra, jeigu lytiniai santykiai ar veiksmai išgaunami panaudojant grasinimus, apgaulę, piktnaudžiaujant aukos priklausoma (nuo kaltininko) padėtimi, pasinaudojant aukos būkle, kurioje ji negali išreikšti savo nesutikimo, taip pat tais atvejais, kai veika padaroma asmens, kurio laisvė neteisėtai atimta, atžvilgiu (BK 153 str. 5 d.).

Lenkija

Baudžiamojo kodekso²⁰ XXV skyriaus „Nusikaltimai seksualinei laisvei ir padorumui“ 197 straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad tas, kas priverčia kitą asmenį lytiškai santykiauti jėga, neteisėtu grasinimu, apgaulė ar kitu būdu, nesant jo sutikimo (lenk. *mimo braku jej zgody*), baudžiamas laisvės atėmimu nuo 2 iki 15 metų. Tokia pati bausmė skiriama ir tam, kas priverčia kitą asmenį lytiškai santykiauti pasinaudodamas jo negebėjimu suvokti veiksmo reikšmės ar valdyti savo veiksmų (1a d.). Jei kaltininkas 197 straipsnio 1 ar 1a dalyse nurodytu būdu priverčia kitą asmenį atlikti kitą lytinį veiksmą, jis baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 8 metų (2 d.).

197 straipsnio 3–4 dalyse numatytos kvalifikuotos išžaginimo formos, susijusios su griežtesne atsakomybe. Sunkiausiais atvejais (pavyzdžiui, kai išžaginamas nepilnametis iki 15 metų ar veika padaroma itin žiauriai) baudžiama laisvės atėmimu ne trumpesniam kaip 5 metų laikotarpiui arba laisvės atėmimu iki gyvos galvos (197 str. 4 d.).

Pastebėtina, kad BK 197 straipsnio 1 dalyje nustatytas laisvės atėmimo terminas iki 15 metų buvo pailgintas 2022 m. (iki tol buvo 2–12 metų laisvės atėmimo bausmė), o nuostata dėl sutikimo nebuvimo į BK įtraukta 2024 m.²¹

198 straipsnyje įtvirtinta laisvės atėmimo nuo 6 mėnesių iki 8 metų bausmė asmeniui, kuris, pasinaudodamas kito asmens pažeidžiamumu arba itin apribodamas jo gebėjimą suvokti veiksmų reikšmę ar valdyti savo elgesį dėl protinio atsilikimo, psichinės ligos ar kito psichikos sutrikimo, priverčia tokį asmenį lytiškai santykiauti ar skatina atlikti kitus lytinius veiksmus (lenk. *do poddania się innej czynności seksualnej*).

¹⁹ Kazneni zakon: <https://www.zakon.hr/z/98/kazneni-zakon>

²⁰ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny¹. Opracowano na podstawie: t.j. Dz. U. z 2025 r. poz. 383: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19970880553/U/D19970553Lj.pdf>

²¹ Ustawa z dnia 28 czerwca 2024 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20240001228/O/D20241228.pdf>

BK 191a straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė tam, kas užfiksuoja nuogo asmens arba lytinius veiksmus atliekančio asmens atvaizdą, naudodamas smurtą, neteisėtus grasinimus ar apgaulę prieš tą asmenį, arba kas platina nuogo asmens arba lytinius veiksmus atliekančio asmens atvaizdą be jo sutikimo – už tokias veikas baudžiama laisvės atėmimu nuo 3 mėnesių iki 5 metų. Baudžiamasis persekiojimas vykdomas nukentėjusiosios šalies prašymu (191a str. 2 d.).

Nyderlandai

2024 m. priimtos Baudžiamojo kodekso²² pataisos, pagal kurias baudžiamoji atsakomybė už prievartines lytines veikas gali kilti ne tik kaltininko smurto, bet ir tiesiog aukos sutikimo nebuvimo atvejais. Priklausomai nuo kaltininko santykio su aukos valia, tokios veikos gali būti tyčinės ir netyčinės.

BK 240 straipsnyje nurodyta, kad asmuo, atliekantis lytinius veiksmus su kitu asmeniu, turėdamas rimtą pagrindą įtarti, kad kitas asmuo stokoja tam valios, baudžiamas už netyčinę seksualinę prievartą laisvės atėmimu iki 2 metų arba bauda. Jeigu kaltininkas žino, kad kitas asmuo stokoja valios lytiniais veiksmais, tai laikoma tyčine seksualine prievarta (baudžiama laisvės atėmimu iki 6 metų arba bauda). Smurtas ar grasinimai yra kvalifikuojantis tyčinės seksualinės prievartos požymis, šiuo atveju baudžiama laisvės atėmimu iki 8 metų arba bauda (BK 241 str.).

Išžaginimas Nyderlandų baudžiamojoje teisėje siejamas tik su lytiniais veiksmais, kurių metu įvyksta seksualinis įsiskverbimas į kūną. Už išžaginimą, kai kaltininkas turi rimtą pagrindą įtarti, kad auka stokoja valios lytiniais veiksmais, baudžiama laisvės atėmimu iki 4 metų arba bauda (BK 242 str.), o už tyčinį išžaginimą (kai kaltininkas žino, kad auka stokoja valios lytiniais veiksmais) – laisvės atėmimu iki 9 metų arba bauda (smurtiniais atvejais – laisvės atėmimui iki 12 metų arba bauda) (BK 243 str.).

Asmuo laikomas stokojančiu valios dalyvauti lytiniuose veiksmuose, jeigu asmuo yra be sąmonės, sumažėjusio sąmoningumo ar fiziškai neįgalus, arba serga psichikos liga, yra psichogeriatrinėje būsenoje ar turi intelektualinę negalią, dėl ko negali ar tik iš dalies gali apsispręsti ar išreikšti savo valią lytinių veiksmų ar pasipriešinimo jiems atžvilgiu (BK 244 str.). Tai nėra baigtinis atvejų, kai gali būti laikoma, kad asmuo nėra davęs sutikimo lytiniais veiksmais, sąrašas. Pavyzdžiui, asmens pasyvumas, kai jo atžvilgiu vykdomi lytiniai veiksmai, gali indikuoti, kad jis stokoja valios dalyvauti tokiuose veiksmuose ir tai būtų pagrindas baudžiamajai atsakomybei. Apskritai, pasak akademinių šaltinių, pagal naująją reglamentavimą, nesant aiškaus ar numanomo asmens sutikimo, baudžiamoji atsakomybė yra galima, jai atsirasti nebūtinai aiškiai išreikštas nesutikimas²³.

Pažymėtina, kad pagal naująją reglamentavimą, išžaginimui Nyderlanduose nebetaikoma senatis. Aukos turi galimybę kreiptis dėl išžaginimo į teisėsaugos institucijas ir praėjus daug laiko nuo veikos padarymo²⁴.

2024 m. BK pataisomis Nyderlanduose, be kita ko, taip pat buvo kriminalizuotas seksualinis priekabiavimas viešumoje ir neteisėtas asmens seksualinio pobūdžio atvaizdų įgijimas bei platinimas.

BK 254b straipsnyje nustatyta, kad laisvės atėmimu iki 6 mėnesių arba bauda baudžiama už tyčinius padorumą pažeidžiančius veiksmus viešoje vietoje (arba neviešoje vietoje, jeigu jie yra kitiems asmenims matomi prieš jų valią).

BK 254ba straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė už tyčinį neteisėtą seksualinio pobūdžio asmens vizualinio atspindžio pagaminimą ar turėjimą, žinant (ar pagrįstai įtariant) apie jo neteisėtą pagaminimą (baudžiama laisvės atėmimu iki 1 metų arba bauda). Už žinomai (įtariamai) neteisėtai

²² *Wetboek van Strafrecht*: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0001854/2025-07-01#BoekTweede>

²³ Prof. Jeroen ten Voorde. *Sexual assault and rape in the new Dutch Sexual Offences Act*, *ZfIStw* 3/2024, p. 220: https://zfistw.de/dat/artikel/2024_3_1615.pdf

²⁴ *Government of Netherlands. New act to address sexual offences enters into force on July 1, 2024*: <https://www.government.nl/latest/news/2024/03/20/new-act-to-address-sexual-offences-enters-into-force-on-july-1-2024>

pagaminto seksualinio pobūdžio asmens vizualinio atspindžio viešinimą ar seksualinio pobūdžio asmens vizualinio atspindžio viešinimą, žinant, kad viešinimas gali pakenkti atspindimam asmeniui, baudžiama laisvės atėmimu iki 2 metų arba bauda (BK 245ba str. 2 d.).

Portugalija

Portugalijoje esminiai Baudžiamojo kodekso pakeitimai, susiję su aptariamu klausimu, buvo padaryti 2019 ir 2023 metais. Pagal 2019 m. pataisas, bet kokie lytinio pobūdžio veiksmai prieš aiškiai išreikštą aukos valią laikomi seksualine prievarta ar išžagininimu. Be to, 2023 m. apibrėžtis buvo išplėsta, įtraukiant prievartą atlikti lytinio pobūdžio veiksmus trečiųjų asmenų atžvilgiu²⁵.

Baudžiamojo kodekso²⁶ 163 straipsnio 1 dalyje nustatyta atsakomybė už seksualinę prievartą (port. *coacção sexual*): tas, kas vienas ar drauge su kitais verčia kitą asmenį atlikti lytinį veiksma, baudžiamas laisvės atėmimu iki 5 metų. Asmuo, kuris, naudodamas smurtą, rimtus grasinimus, arba dėl kurio veiksmų kitas asmuo tapo be sąmonės ar nesugebantis pasipriešinti, priverčia kitą asmenį patirti arba atlikti su juo arba su kitu asmeniu lytinį veiksma, yra baudžiamas laisvės atėmimu nuo 1 iki 8 metų (163 str. 2 d.). Straipsnio 1 dalyje numatytų nuostatų taikymo tikslais prievarta laikoma bet kokia priemonė, nenurodyta 2 dalyje, kuri naudojama lytiniam veiksmui atlikti prieš aiškiai išreikštą aukos valią (*contra a vontade cognoscível da vítima*).

Kodekso 164 straipsnio 1 dalyje reglamentuojama atsakomybė už išžagininimą (privertimas kitą asmenį atlikti lytinius veiksmus, atlikti analinius ar oralinius lytinius veiksmus su savimi ar kitu asmeniu arba atlikti vaginalinį, analinį ar oralinį lytinį veiksma panaudojant kūno dalis ar daiktus) – baudžiama laisvės atėmimu nuo 1 iki 6 metų. Straipsnio 2 dalyje už kvalifikuotą išžagininimą (naudojant smurtą, grasinant, pasinaudojus aukos būseną be sąmonės ar negebėjimu priešintis) numatytas laisvės atėmimas nuo 3 iki 10 metų. 1 dalyje numatytų nuostatų taikymo tikslais prievarta laikoma bet kokios priemonės, nenumatytos 2 dalyje, naudojimas minėtiems veiksmams atlikti prieš aukos aiškiai išreikštą valią.

Pažymėtina, kad baudžiamasis procesas dėl 163 ir 164 straipsniuose numatytų nusikaltimų grindžiamas skundu (išskyrus nustatytus atvejus), o prokuratūra gali pradėti tokį procesą per vienerius metus nuo tos dienos, kai sužinojo apie faktą ir jo vykdytojus, kai to reikalauja nukentėjusiojo interesai (178 str.).

Pagal Baudžiamojo kodekso 152 straipsnio 1 dalį, asmuo, kuris fiziškai ar psichologiškai smurtauja, įskaitant, be kita ko, ir seksualinį priekabiavimą, prieš tam tikrus asmenis (pavyzdžiui, sutuoktinį ar buvusį sutuoktinį, kitos ar tos pačios lyties asmenį, su kuriuo asmuo palaiko ar palaikė draugiškus santykius ar santykius, panašius į santuokinius, net jei jie negyvena kartu, etc.), yra baudžiamas laisvės atėmimo nuo 1 iki 5 metų bausme. Pagal 152 straipsnio 2 dalį, jei asmuo 1 dalyje numatytą veiką padaro internete ar kitomis viešosios sklaidos priemonėmis platina asmens duomenis, ypač vaizdus ar garsus, susijusius su aukos intymiu privačiu gyvenimu be jo sutikimo (portg. *seu consentimento*), jis yra baudžiamas laisvės atėmimu nuo 2 iki 5 metų.

Dera paminėti ir Kodekso 192 straipsnį, kuriame nustatyta atsakomybė už privatumo pažeidimą, t. y. straipsnio dispozicijoje yra sutikimo sąlyga: tas, kas be sutikimo ir turėdamas tikslą pažeisti asmens privatumą, ypač šeimos ir seksualinio gyvenimo, fotografuoja, filmuoja ar skelbia (*divulgar*) asmens atvaizdus ir pan., yra baudžiamas bauda arba laisvės atėmimu iki 1 arba 3 metų (pagal atitinkamas veikas). Tokia sąlyga įtvirtinta ir 193 straipsnyje: asmuo, kuris be sutikimo žiniasklaidos priemonėse, internete ar kitose viešose informacijos platinimo priemonėse platina ar prisideda prie vaizdų, nuotraukų ar įrašų, pažeidžiančių asmenų privatumą, ypač šeimos ar

²⁵ *Building trust by delivering support, protection and justice Portugal. First thematic evaluation report. GREVIO(2025)5 published on 27 May 2025: <https://rm.coe.int/first-thematic-evaluation-report-building-trust-by-delivering-support-/1680b607c7>*

²⁶ *Código Penal – CP. Decreto-Lei n.º 48/95: <https://diariodarepublica.pt/dr/legislacao-consolidada/decreto-lei/1995-34437675>*

seksualinio gyvenimo intymumą, platinimo (*disseminar ou contribuir para a disseminação*), baudžiamas laisvės atėmimu iki 5 metų.

Slovėnija

Sutikimo terminas Slovėnijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas 2021 m.

Baudžiamojo kodekso²⁷ 170 straipsnyje (Išžaginimas) nurodyta, kad už lytinius santykius ar jiems prilygintinus lytinius veiksmus su kitu asmeniu be jo sutikimo baudžiama laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 5 metų. Laikoma, kad sutikimas duotas, jeigu asmuo sutiko turėti lytinius santykius ar atlikti jiems prilygintinus veiksmus išoriškai pastebimu, nedviprasmišku ir laisvu valios išreiškimu, be to, galėdamas (slovėn. *sposoben*) duoti tokį sutikimą. Kito asmens vertimas įsitraukti į lytinius santykius ar atlikti jiems prilygintinus veiksmus, panaudojant jėgą arba grasinant aukos gyvybei ar sveikatai, laikomas kvalifikuota išžaginimo forma (baudžiama laisvės atėmimu nuo 1 iki 10 metų).

BK 171 straipsnyje numatyta atsakomybė už lytinę prievartą – lytinius veiksmus, kurių neapima išžaginimas, su kitu asmeniu be jo sutikimo. Sutikimas lytiniam veiksmams apibrėžiamas taip pat kaip ir 170 straipsnyje.

BK 172 straipsnyje (Lytinis silpno asmens išnaudojimas) numatyta atsakomybė už lytinius santykius ar kitus lytinius veiksmus su kitu asmeniu be jo sutikimo, pasinaudojant aukos psichine liga, laikinu psichikos sutrikimu ar sunkiu psichiniu atsilikimu, dėl kurių ji negali duoti sutikimo.

Suomija

2022 m. Baudžiamojo kodekso 20 skyriaus²⁸ (Lytiniai nusikaltimai) 1 straipsnyje nustatyta, kad išžaginimas yra lytinių santykių turėjimas su asmeniu, kurio dalyvavimas šiuose santykiuose nėra laisvanoriškas (bendruoju atveju už išžaginimą baudžiama laisvės atėmimu nuo 1 iki 6 metų). Asmens dalyvavimas lytiniuose santykiuose nelaikomas laisvanorišku, jeigu asmuo:

- 1) žodžiu, elgesiu ar kitaip neišreiškė, kad jis dalyvauja laisvanoriškai;
- 2) buvo priverstas dalyvauti lytiniuose santykiuose, panaudojant prieš jį smurtą ar grasinant;
- 3) negalėjo suformuluoti ar išreikšti savo valios dėl sąmonės netekimo, ligos, neįgalumo, išgąščio, intensyvios intoksikacijos, sumažėjusio sąmoningumo, netikėtumo, šiurkštaus piktnaudžiavimo valdžia ar kitos prilyginamos priežasties²⁹.

BK 20 skyriaus 3 straipsnyje nustatyta atsakomybė už lytinę prievartą – lytinių veiksmų, kurie nėra išžaginimas, atlikimą lietimu ar kitais būdais asmens, nedalyvaujančio juose laisvanoriškai, atžvilgiu ar asmens įtraukimą į tokius veiksmus, jeigu tie veiksmai žymiai pažeidžia asmens seksualinio apsisprendimo laisvę (bendruoju atveju už lytinę prievartą baudžiama laisvės atėmimu nuo 4 mėnesių iki 4 metų). Asmens dalyvavimo minėtuose veiksmuose laisvanoriškumas nustatomas pagal tuos pačius kriterijus kaip ir išžaginimo atveju.

2022 m. taip pat buvo modifikuoti kiti BK 20 skyriaus straipsniai. Pavyzdžiui, seksualinis priekabiavimas (6 str.) apibrėžtas ne tik kaip lietimas, pažeidžiant asmens seksualinio apsisprendimo laisvę, bet ir kaip žodžiai, vaizdų siuntimas ar rodymas, savo kūno demonstravimas ar kiti veiksmai, kai jie dėl intensyvumo ar kartotinumų yra tiek reikšmingi, kad palyginami su lietimu (baudžiama bausme arba laisvės atėmimu iki 6 mėnesių). BK 20 skyriaus 7 straipsnyje nustatyta atsakomybė už

²⁷ *Kazenski zakonik (KZ-1)*: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO5050>

²⁸ *Criminal Code (39/1889). Chapter 20 (723/2022). Sexual offences*: <https://oikeusministerio.fi/documents/1410853/0/Criminal+Code+Chapter+20.pdf/da3205c1-922b-fa9b-0117-6277c3526aa1/Criminal+Code+Chapter+20.pdf?t=1715689713948>

²⁹ Ankstesnėje BK 20 skyriaus 1 straipsnio versijoje išžaginimas buvo siejamas tik su smurto (grasinimu) panaudojimu arba pasinaudojimu bejėgiška aukos padėtimi. *Criminal Code (39/1889; amendments up to 433/2021 included)*: <https://www.finlex.fi/api/media/statute-foreign-language-translation/511348/mainPdf/main.pdf?timestamp=1889-12-19T00%3A00%3A00.000Z>

asmens seksualaus vaizdo be jo sutikimo platinimą – bauda arba laisvės atėmimu iki 2 metų baudžiama už neteisėtą vaizdo ar vaizdo įrašo, kuriame faktiškai ar realistiškai seksualiniame kontekste vaizduojamas kitas asmuo ir taip žymiai pažeidžiama jo seksualinio apsisprendimo laisvė, demonstravimą ar platinimą.

Švedija

2018 m. priimtomis Baudžiamojo kodekso pataisomis išžaginimu pripažinti lytiniai santykiai su asmeniu be jo laisvos valios. Dabartinės redakcijos Baudžiamojo kodekso³⁰ 6 skyriaus 1 straipsnyje įtvirtinta nuostata, kad asmuo, turintis vaginalinius, analinius ar oralinius santykius ar atliekantis kitokį lytinį veiksmą, kuris dėl veikos sunkumo yra prilygintinas lytiniais santykiams, su asmeniu, nedalyvaujančiu laisva valia, yra kaltas dėl išžaginimo ir baudžiamas laisvės atėmimu nuo 3 iki 6 metų³¹. Taip pat baudžiama už asmens, kuris nedalyvauja laisva valia, paskatinimą atlikti tokius veiksmus ar jiems atsiduoti.

Įvertinant, ar dalyvavimas buvo laisvanoriškas, turi būti itin atsižvelgta į tai, ar buvo žodžiu, veiksmu ar kitais būdais išreikšta laisva valia. Asmuo negali būti laikomas dalyvaujančiu laisva valia, jeigu:

1) jo dalyvavimas yra užpuolimo, kitokio smurto ar grasinimų padaryti nusikalstamą veiką, imtis asmens baudžiamojo persekiojimo, pranešti apie asmens padarytą nusikaltimą ar paskleisti asmeniui žalingą informaciją, rezultatas;

2) kaltininkas naudojasi tuo, kad asmuo yra itin pažeidžiamas dėl sąmonės netekimo, miego, didelės baimės, apsvaigimo nuo alkoholio ar narkotinių medžiagų, ligos, kūno sužalojimo, psichinio sutrikimo ar dėl kitko pagal aplinkybes;

3) kaltininkas paskatina asmenį dalyvauti, reikšmingai piktnaudžiaudamas jo priklausomumu nuo kaltininko.

BK 6 skyriaus 1 straipsnyje numatytas išžaginimas siejamas su atvejais, kai kaltininkas lytinius santykius ar jiems prilyginamus veiksmus atlieka tyčia prieš kito asmens valią ar būdamas jai abejingas. Tuo tarpu BK 6 skyriaus 1a straipsnyje numatoma atsakomybė už vadinamąjį neatsargų išžaginimą, tai yra, atvejus, kai kaltininkas yra itin neatsargus (angl. *grossly negligent*) aplinkybės, kad kito asmens dalyvavimas nėra laisvanoriškas, atžvilgiu. Neatsargaus išžaginimo atveju kaltininkas neveikia tyčia prieš aukos valią ir jos neignoruoja. Jis imasi lytinių santykių ar jiems prilygintų veiksmų, manydamas, kad jie abipusiai laisvanoriški, nors taip iš tikrųjų nėra, o pagal aplinkybes jis turi suvokti, kad egzistuoja kito asmens nelaisvanoriškumo rizika³². Už neatsargų išžaginimą baudžiama laisvės atėmimu iki 4 metų, o jeigu pagal aplinkybes veika pripažįstama mažiau sunkia, ją padaręs asmuo atsakomybėn netraukiamas.

BK 6 skyriaus 2 straipsnyje numatyta atsakomybė už lytinę prievartą – lytinius veiksmus, kurių neapima išžaginimo sąvoka, su asmeniu, nedalyvaujančiu laisva valia, taip pat asmens, kuris nedalyvauja laisva valia, paskatinimą atlikti tokius veiksmus ar jiems atsiduoti (baudžiama laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 2 metų, o sunkiais atvejais – nuo 1 metų iki 6 metų). Įvertinant, ar dalyvavimas buvo laisvanoriškas, taikomi tie patys principai ir kriterijai kaip ir išžaginimo atveju.

BK 6 skyriaus 3 straipsnyje (pagal 1a straipsnio analogiją) numatyta atsakomybė už neatsargią lytinę prievartą.

³⁰ *The Swedish Criminal Code*:

<https://www.government.se/contentassets/7a2dcae0787e465e9a2431554b5eab03/the-swedish-criminal-code.pdf>

³¹ Mažiau sunkiais atvejais maksimali bausmė yra 4 metai laisvės atėmimo, o sunkiais atvejais (pvz., kai panaudojamas smurtas, veiką padaro daugiau kaip vienas asmuo ar auka yra jauno amžiaus) – baudžiama laisvės atėmimu nuo 5 iki 10 metų.

³² *Library of Congress. Sweden: Supreme Court Defines Negligent Rape*:

<https://www.loc.gov/item/global-legal-monitor/2019-07-17/sweden-supreme-court-defines-negligent-rape/>

Vokietija

2016 m. Vokietijos Baudžiamajame kodekse³³ įtvirtinta įžvelgiamos (pastebimos) valios (vok. *erkennbare Willen*) sąvoka, su kuria susieta atsakomybė už prievartinio pobūdžio lytines veikas.

Pagal BK 177 straipsnį asmuo, kuris prieš kito asmens įžvelgiamą valią atlieka su juo lytinius veiksmus ar patiria lytinius veiksmus iš jo savo atžvilgiu arba priverčia jį atlikti lytinius veiksmus trečiajam asmeniui ar atsiduoti trečiojo asmens atliekamiems lytiniais veiksams, baudžiamas laisvės atėmimu nuo 6 mėnesių iki 5 metų.

Taigi, atsakomybė kyla tais atvejais, kai kaltininkas padaro veiką, nepaisant aukos nesutikimo, išreikšto pagal aplinkybes įžvelgiamai (pastebimai). Pagal BK raidę nėra pagrindo atsakomybei savaimė atsirasti dėl to, kad auka neišreiškė sutikimo.

Nurodyta atsakomybė taikoma ir tais atvejais, kai kaltininkas:

- naudojasi tuo, kad auka negali suformuluoti ar išreikšti nesutikimo³⁴;
- naudojasi tuo, kad aukos galimybės suformuluoti ar išreikšti valią yra reikšmingai sumažėjusios dėl jos fizinės ar psichinės būklės (išskyrus atvejus, kai sutikimas buvo gautas);
- naudojasi netikėtumu;
- naudojasi situacija, kurioje aukai grasinama didele žala, jeigu bus pasipriešinta;
- verčia auką atlikti lytinius veiksmus ar su jais sutikti, grasindamas didelės žalos padarymu.

BK 177 straipsnyje taip pat numatytos įvairios kvalifikuotos prievartinių lytinių veikų formos. Pavyzdžiui, laisvės atėmimas ne mažiau kaip 1 metams³⁵ skiriamas už minėtų veikų padarymą, panaudojant jėgą prieš auką, grasinant jos gyvybei ar sveikatai arba pasinaudojant situacija, kurioje auka yra bejėgė ir priklauso nuo kaltininko malonės. Pažymėtina, kad iki 2016 m. būtent su šiais požymiais (o ne su aukos nesutikimu) ir buvo siejama baudžiamoji atsakomybė už prievartinio pobūdžio lytinius veiksmus³⁶. Laisvės atėmimas ne mažiau kaip 2 metams skiriamas už išžaginimą (kai minėtos veikos atliekamos su įsiskverbimu į aukos kūną) ar už kaltininkų grupiškumą.

Europos valstybių geroji praktika seksualinio smurto bylų tyrimo procese (GREVIO požiūris)

GREVIO³⁷ ekspertai yra pažymėję, kad baudžiamųjų įstatymų, susijusių su seksualiniu smurtu, pakeitimai (pavyzdžiui, sutikimo koncepcijos įtvirtinimas juose) yra svarbus žingsnis, tačiau taip pat turi būti užtikrinta, kad teisėsaugos institucijos galėtų greitai ir tinkamai reaguoti, suteikdamos aukoms neatidėliotiną apsaugą ir užsiimdamos smurto prevencija, turėtų būti sukurtos procedūros, skirtos apsaugoti seksualinio smurto aukas visuose proceso etapuose išteisinio tyrimo ir teismo metu³⁸. GREVIO ekspertai yra apibendrinę įvairių valstybių pozityvią praktiką šiame kontekste.

³³ German Criminal Code: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html

³⁴ Taikomas laisvės atėmimas nuo 1 metų, jeigu auka negali suformuluoti ar išreikšti savo valios dėl ligos ar neįgalumo.

³⁵ Kai viršutinė bausmės riba nenurodyta konkrečiame BK straipsnyje, taikomas BK 38 str. Pagal jį maksimali terminuoto laisvės atėmimo trukmė yra 15 metų.

³⁶ Legal Dialogue. Germany's New Law Punishes Harassment and Groping, Defines Rape:

<https://legal-dialogue.org/sex-offences-germany>

³⁷ GREVIO (Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence) – nepriklausomų ekspertų grupė, atsakinga už Stambulo konvencijos įgyvendinimo stebėseną. Be kita ko, GREVIO rengia ir publikuoja ataskaitas apie Stambulo konvencijos šalių teisėkūros ir kitas priemones, taikomas įgyvendinant Konvencijos nuostatas. Grupę sudaro 15 ekspertų, kuriuos 4 metų terminui renka Konvencijos šalių komitetas.

About GREVIO – Group of Experts on Action against Violence against Women and Domestic Violence:

<https://www.coe.int/en/web/istanbul-convention/grevio>

³⁸ Approaches Taken in States Parties to the Istanbul Convention on the Criminalisation and Prosecution of Sexual Violence, Including Rape. Focus section from the 4th General Report on GREVIO's Activities, 2023, p. 24: <https://rm.coe.int/en-2023-approaches-in-the-ic-crim-prosc-sexual-violence-rape/1680af1a07>

Seksualinio smurto atvejų tyrimo prioritetizavimas

Islandijoje prokuratūros direktoriaus 2017 m. išleistoje instrukcijoje nurodyta, kad su fiziniu ir seksualiniu smurtu susijusių bylų tyrimas turi būti paspartintas, specialiai prioritetizuojant išžaginimo, smurto prieš vaikus ir smurto artimuose santykiuose bylas, taip pat bylas, kuriose įtariamieji yra jaunesni nei 18 metų. Tokių bylų sąrašus ir informaciją apie jų tyrimo pažangą vietos prokurorai ir policija turi siųsti generaliniam valstybės advokatui³⁹ (ši informacija teikiama kas pusę metų)⁴⁰.

Norvegijoje taikoma generalinio prokuratūros direktoriaus instrukcija policijai, pagal kurią smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje atvejų tyrimui turi būti teikiama pirmenybė. Be to, šie tyrimai turi būti vykdomi greitai – nustatyta, kad bent 90 proc. atvejų sprendimai dėl skundų ir baudžiamojo persekiojimo turi būti priimti ne vėliau kaip per 30 dienų. 2019 m. buvo nustatytas tikslas, kad išžaginimo bylos būtų tiriamos ne ilgiau kaip 130 dienų. Po šio sprendimo priėmimo išžaginimo tyrimų trukmė laipsniškai mažėjo ir 2021 m. vidutiniškai siekė 138 dienas. Be kita ko, Norvegijoje seksualinio smurto aukoms užtikrinta teisė, kad jas apklaustų policijos pareigūnės moterys⁴¹.

Portugalijai ratifikavus Stambulo konvenciją, buvo priimtas Įstatymas Nr. 72/2015, kuriuo šalies baudžiamojoje politikoje įtvirtintas principas, kad su smurtu artimoje aplinkoje ir seksualiniu smurtu susijusios veikos bus tiriamos prioritetine tvarka. Įstatymu Nr. 112/2009 įtvirtintas reikalavimas teismams skubiai (per 48 valandas nuo pranešimo apie smurtą gavimo) išspręsti klausimą dėl tam tikrų apsaugos priemonių (apsaugos orderių) skyrimo smurto prieš moteris (įskaitant seksualinį smurtą) atvejais⁴².

Pranešimų teikimo ir tyrimo gerinimas: nukentėjusiesiems pritaikytos policijos nuovados, specializuoti policijos padaliniai ir apmokyti policijos pareigūnai

Belgijoje kovai su seksualiniu smurtu skirta ministerijų lygmeniu patvirtinta speciali direktyva, kuria siekiama standartizuoti ir optimizuoti įrodymų rinkimą išžaginimo ir kitokios seksualinės agresijos atvejais, išvengiant aukų antrinės viktimizacijos. Atnaujintoje direktyvos versijoje siekiama pagerinti ligoninių ir prokuratūros bendradarbiavimą šiame kontekste, atkreipiamas gydytojų ir policijos pareigūnų dėmesys į seksualinio smurto ir narkotikų vartojimo sąsajas. Teisėsaugos institucijų pareigūnai seksualinio smurto atvejus tiria, vadovaudamiesi specialiomis gairėmis⁴³.

Danijos policijos veiklos 2021–2023 m. strategijoje numatyta stiprinti kovą su smurtu prieš moteris, be kita ko, sukuriant specialias tyrėjų grupes darbui su smurtu artimoje aplinkoje, seksualinių nusikaltimų, persekiojimo (angl. *stalking*) ir vadinamųjų garbės nusikaltimų (*honour-related crimes*) atvejais; užtikrinant galimybę seksualinio smurto aukų apklausas vykdyti, darant įrašą; sukuriant instrukcijas policininkams, kaip elgtis persekiojimo, aukų prievartinės kontrolės (*coercive control*) atvejais, kaip naudotis rizikos vertinimo įrankiais bei operuoti naujomis GPS pavojaus pranešimo sistemomis, skirtomis smurto aukoms⁴⁴.

³⁹ Office of the Attorney General: <https://island.is/en/o/office-of-the-attorney-general-civil-affairs/about-the-office>

⁴⁰ GREVIO's baseline evaluation report on Iceland, paragraph 251: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2022-26-eng-final-report-on-iceland/1680a8efae>

⁴¹ GREVIO's baseline evaluation report on Norway, paragraph 219: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2022-30-report-norway-eng-pour-publication/1680a923f8>

⁴² GREVIO's baseline evaluation report on Portugal, paragraph 187: <https://rm.coe.int/grevio-reprt-on-portugal/168091f16f>

⁴³ GREVIO's baseline evaluation report on Belgium, paragraph 177: <https://rm.coe.int/grevio-report-on-belgium/16809f9a2c>

⁴⁴ Conclusions on the implementation of recommendations in respect of Denmark adopted by the Committee of the Parties to the Istanbul Convention, 2021, p. 2:

Islandijoje 2017 m. parlamentas patvirtino Kovos su lytiniais nusikaltimais veiksmų planą. Planas patvirtintas Vidaus reikalų ministerijos iniciatyva, įvertinus, kad lytinių nusikaltimų byloms yra būdingas aukštas išteisinimų rodiklis. Plane numatytos įvairios priemonės, įskaitant specializuotų sostinės policijos padalinių, dirbančių su seksualiniais nusikaltimais ir smurto, panaudojant technologijas, atvejais, steigimą, specialaus lytinių nusikaltimų tyrimo protokolo sukūrimą, policijos pareigūnų skaičiaus ir finansavimo tyrimo įrangai didinimą. Taip pat numatyta įrengti patogius kambarius policijos nuovadose, kuriuose aukos galėtų, išsaugant jų privatumą, pranešti apie seksualinio smurto atvejus, prieš tai susitarusios dėl vizito internetu⁴⁵.

Italijos policijoje provincijų lygmenyje sukurti specialūs padaliniai kovai su nusikaltimais prieš moteris ir vaikus, kuriuose dirba darbu su smurto prieš moteris atvejais parengtas personalas. Tiriant šiuos atvejus, taikoma standartizuota procedūra (EVA protokolai), leidžianti užfiksuoti būtinus duomenis apie auką ir kaltininką, iš kurių galima nustatyti, ar atvejis yra susijęs su smurtu lyties pagrindu. Procedūra numato visos surinktos informacijos skaitmenizavimą. Provincijų lygmens policijoje taip pat įgyvendinamos aukų apsaugos apklausos metu priemonės – psichologo dalyvavimas, kai kuriuose didesniuose miestuose policijos nuovadose yra įrengti specialūs kambariai, leidžiantys užtikrinti aukų privatumą ir palankią aplinką pranešti apie smurtą be antrinės viktimizacijos rizikos⁴⁶.

Lenkijoje nuo 2014 metų tobulinamos teisėsaugos atsako į išžaginimo atvejus procedūros. Išžaginimo bylos tiriamos *ex officio* (atsisakyta sąlygos, kad išžaginimas tiriamas nukentėjusio asmens pareiškimu), nustatyta, kad teisme aukos apklausiamos tik vieną kartą, kad būtų išvengta jų antrinės viktimizacijos. Kai prokuroras pareikalauja, kad auka būtų išklausyta teisme, teismas turi tai padaryti per 14 dienų. Pagal teisėsaugos pareigūnams skirtas gaires, aukos turi būti apklausiamos atskiroje patalpoje apmokyto tos pačios lyties pareigūno (nebent auka pageidauja kitaip), kuris apklausos metu turi vengti bet kokių pareiškimų, vertinančių aukos elgesį, išvaizdą ar veiksmus. Tokia apklausa yra skirta tik pagrindinių faktų nustatymui, o išsami apklausa vykdoma teisėjo (kaip minėta, prokuroro reikalavimu). Teisme aukos apklausa vykdoma specialiaame kambaryje, ją vykdo teisėjas, dalyvauja psichologas, daromas apklausos įrašas. Išžaginimo aukos turi būti informuotos apie savo teises ir vaidmenį procese bei galimą teisinę ir psichologinę pagalbą. Teisėsaugos pareigūnai turi palydėti aukas į medicinos įstaigą medicininei pagalbai ir teismo medicinos tyrimui. Viešosios administracijos darbuotojai privalo pranešti teisėsaugos institucijoms apie smurto artimoje aplinkoje ir seksualinio smurto atvejus, kurie jiems tampa žinomi vykdant funkcijas, jeigu tokios veikos yra tiriamos *ex officio*⁴⁷.

Maltos policija turi Pagalbos aukoms padalinį, kuris yra vieno langelio principu veikiantis kontaktinis centras, padedantis pažeidžiamoms aukoms gauti pagalbą tuoj po pranešimo apie smurto atvejį. Šis padalinys nukreipia aukas į pagalbos tarnybas, teikia konsultacijas krizinėse situacijose, teikia informaciją apie tyrimo eigą, įskaitant informaciją apie smurtautojo paleidimą į laisvę. Pagalbos aukoms padalinyje dirba policijos pareigūnės moterys⁴⁸.

Prancūzijos policijos nuovadose ir žandarmerijos padaliniuose įsteigti specialūs kontaktiniai punktai smurto prieš moteris klausimais, kuriuose dirba specialiai apmokyti pareigūnai. Nuo 2009 m. veikia specialūs padaliniai (Šeimos apsaugos brigados) darbu su smurto artimoje aplinkoje aukomis. Policijos nuovadose ir žandarmerijos padaliniuose taip pat dirba socialiniai darbuotojai, kurie globoja aukas ir nustato jų socialinę diagnozę, kas leidžia pagerinti aukoms teikiamos pagalbos kokybę. 2013 m. Vidaus reikalų, Teisingumo ir Moterų teisių ministerijos pasirašė protokolą, kuriuo labiau susisteminta aukoms teikiama informacija ir sumažintos galimybės nepateikti pareiškimų dėl

<https://rm.coe.int/ic-cp-inf-2021-6-eng-cop-conclusions-denmark/1680a5959e>

⁴⁵ *Approaches Taken in States Parties to the Istanbul Convention on the Criminalisation and Prosecution of Sexual Violence, Including Rape. Focus section from the 4th General Report on GREVIO's Activities, 2023*, p. 27.

⁴⁶ *GREVIO's baseline evaluation report on Italy, paragraphs 214-215*:

<https://rm.coe.int/grevio-report-italy-first-baseline-evaluation/168099724e>

⁴⁷ *GREVIO's baseline evaluation report on Poland, paragraphs 251-252, 303*:

<https://rm.coe.int/grevio-baseline-report-on-poland/1680a3d20b>

⁴⁸ *GREVIO's baseline evaluation report on Malta, paragraph 193*:

<https://rm.coe.int/grevio-inf-2020-17-malta-final-report-web/1680a06bd2>

įvykusių smurto atvejų. 2018 m. Vidaus reikalų ministerija atidarė internetinę pareiškimų pateikimo platformą, kad smurto lyties pagrindu ir seksualinio smurto aukos galėtų lengviau kreiptis į teisėsaugą⁴⁹.

Švedijoje teritoriniuose policijos padaliniuose dirba tyrėjai, specialiai apmokyti tirti seksualinio smurto ir smurto artimoje aplinkoje bylas. Jie veikia, taikydami tam tikrus kontrolinius priemonių sąrašus. 88 proc. pranešimų apie lytinius nusikaltimus Švedijoje inspiruoja ikiteisminius tyrimus. Nuo 2017 m. išžaginimo bylų tyrimui policija taiko sunkių smurtinių nusikaltimų tyrimo metodikas, užtikrinančias nuodugnesnį tyrimą⁵⁰.

Šveicarijoje kai kurie kantonai turi specializuotus policijos padalinius smurto artimoje aplinkoje bei seksualinio smurto tyrimui ir užtikrina galimybę nukentėjusioms moterims būti apklaustoms moterų pareigūnių specialiai tam skirtose patalpose. Kai kuruose kantonuose tokioms apklausoms taikomi specialūs standartizuoti protokolai⁵¹.

Vokietijos įstatymuose nuo 2020 m. numatyta galimybė išžaginimo ir kitokios seksualinės agresijos aukoms nemokamai pateikti ir saugoti teismo medicinos įrodymus, nepriklausomai nuo to, ar jos praneša apie padarytą nusikaltimą teisėsaugos institucijoms. Tai leidžia išsaugoti galimybę pradėti baudžiamąjį persekiojimą net ir praėjus daug laiko nuo nusikaltimo padarymo. Nuo 2019 m. Vokietijoje sudaroma galimybė ir suaugusioms seksualinių nusikaltimų aukoms pateikti parodymus, darant garso ir vaizdo įrašą (anksčiau tokią galimybę turėjo tik 18 metų nesulaukusios aukos). Ši galimybė sumažina aukų našta procese, leidžiant joms išvengti pakartotinių apklausų ir dalyvavimo teismo posėdžiuose⁵².

Prokuratūros ir teismų veiklos tobulinimas

Danijoje taikomos valstybės (generalinio) prokuroro išleistos instrukcijos, pagal kurias smurto artimoje aplinkoje ir išžaginimo bylos turi būti prižiūrimos tik atitinkamą patirtį turinčių prokurorų (užtikrinama prokurorų *de facto* specializacija)⁵³.

Italijos Aukščiausioji teismų taryba 2009 m. patvirtino gaires, skirtas teisminių procesų smurto lyties pagrindu bylose efektyvinimui. Jose, be kita ko, numatytas tokių bylų perdavimas specializuotiems teismų ir prokuratūros padaliniams. Gairių įgyvendinimas įvairiose institucijose labai nevienodas, jos sėkmingiau įgyvendinamos prokuratūroje, kurioje, 2018 m. tyrimo duomenimis, minėtus specializuotus padalinius turėjo 31 proc. įstaigų. Apie 70 proc. prokuratūros įstaigų buvo patvirtinusios specialius smurto lyties pagrindu bylų tyrimo protokolus, kuriuose nustatė tam tikrus šių bylų tyrimo trukmės limitus. Maždaug tiek pat prokuratūros įstaigų formalizavo savo bendradarbiavimą su viešomis ir privačiomis organizacijomis, teikiančiomis pagalbą aukoms teismo proceso metu, bei smurto lyties pagrindu prevencija užsiimančiais subjektais. GREVIO yra specialiai pažymėjusi Tivoli (Rytų Roma) teismo prokuratūros įstaigų praktiką, taikant įvairias sklandaus ir efektyvaus atsako į smurtą lyties pagrindu užtikrinimo priemones. Tokios priemonės yra susijusios su prokurorų, tiriančių šiuos nusikaltimus, skaičiaus didinimu, pirmenybės šių bylų tyrimui teikimu, greito būtinų apsaugos priemonių skyrimo užtikrinimu ir griežta jų taikymo kontrole, greitu šių bylų teisminiu nagrinėjimu. Tivoli teismo prokurorai taip pat išplėtojo inovatyvią praktiką – remdamiesi plačia kovos su mafija įstatymų taikymo interpretacija, jie pritaikė kai kurias šiuose įstatymuose numatytas ribojimo priemones už lyties pagrindu padarytus nusikaltimus nuteistiems asmenims, kurie kėlė pavojų aukoms po laisvės atėmimo bausmės atlikimo. Visos šios priemonės

⁴⁹ GREVIO's baseline evaluation report on France, paragraph 224: <https://rm.coe.int/grevio-inf-2019-16/168098c61a>

⁵⁰ GREVIO's baseline evaluation report on Sweden, paragraph 198:

<https://rm.coe.int/grevio-inf-2018-15-eng-final/168091e686>

⁵¹ GREVIO's baseline evaluation report on Switzerland, paragraph 215:

<https://rm.coe.int/grevio-inf-2022-27-eng-final-draft-report-on-switzerland-publication/1680a8fc73>

⁵² GREVIO's baseline evaluation report on Germany, paragraphs 185 and 300-301:

<https://rm.coe.int/report-on-germany-for-publication/1680a86937>

⁵³ GREVIO's baseline evaluation report on Denmark, paragraph 196:

<https://rm.coe.int/grevio-first-baseline-report-on-denmark/16807688ae>

įgyvendinamos glaudžiai bendradarbiaujant tarpinstituciniame tinkle, kuriame dalyvauja pagal įstatymus įsteigtos agentūros ir moterų organizacijos, jas papildo įvairios prevencinės priemonės (pavyzdžiui, mokymai, informacijos aukoms teikimas, visuomenės informuotumo didinimo veikla)⁵⁴.

Nyderlandų prokuratūra 2016 m. išleido Smurto artimoje aplinkoje ir vaikų išnaudojimo bei Seksualinių nusikaltimų tyrimo instrukcijas, kuriose nustatytos detalios šių nusikalstamų veikų nustatymo ir tyrimo taisyklės. Instrukcijose įvardijamos aukų teisės ir nurodoma, kad jos turi turėti tam tikrą balansą su įtariamųjų teisėmis. Instrukcijose taip pat atkreipiamas dėmesys į įrodinėjimo sunkumus, su kuriais susiduria aukos, ir galimas traumos bei antrinės viktimizacijos pasekmės⁵⁵.

Švedijos prokuratūroje įsteigtas tyrimų plėtros centras, kuriam pavesta kurti smurto artimoje aplinkoje ir seksualinių nusikaltimų tyrimo metodus. Prokuratūra kartu su policija sukūrė kontrolinius tyrimo veiksmų sąrašus, skirtus standartizuoti procedūras ir užtikrinti efektyvų šių institucijų bendradarbiavimą⁵⁶. Aukščiausiasis Teismas priėmė teismų praktikos požiūriu reikšmingą sprendimą, nurodymas, kad tais atvejais, kai seksualinio smurto auka yra laikytina verta pasitikėjimo, apkaltinamasis nuosprendis gali būti grindžiamas vien jos parodymais⁵⁷.

Vokietijos prokuratūrose (kai kuriose prokuratūrose įvairiose šalies vietose) įsteigti specializuoti nusikaltimų prieš seksualinį apsisprendimą baudžiamojo persekiojimo skyriai⁵⁸.

Aukų apsaugos priemonės tyrimo ir teismo proceso metu

Danijoje taikomos įvairios priemonės, kuriomis siekiama apsaugoti seksualinio smurto aukas nuo bauginimo ir keršto teismo proceso metu – aukų ir liudytojų adresų, užsiėmimo ir vardų įslaptinimas, uždarytų teismo posėdžių rengimas, nurodymas teisiamajam palikti teismo salę, kai parodymus duoda auka ar liudytojas, vaikų ir (atskiris atvejais) suaugusių parodymų fiksavimas darant vaizdo ir garso įrašą. Jeigu yra būtina išvengti bet kokio kontakto tarp aukos ir kaltininko, teisme gali būti skirti atskiri laukimo kambariai. Visoms aukoms, kurios kviečiamos duoti parodymus teisme, skiriamas specialus kontaktinis asmuo iš teisėsaugos institucijų, į kurį galima kreiptis dėl bet kokių aukų rūpimų klausimų. Keliomis kalbomis yra išleisti lankstinukai, kuriuose išsamiai aprašomi įvairūs baudžiamojo proceso etapai. Kai kaltininkas nuteisiamas laisvės atėmimo bausme už seksualinius nusikaltimus ar kitus sunkius nusikaltimus, auka, pagal įstatymų reikalavimus, turi būti informuojama apie jo paleidimą ar pabėgimą iš kalinimo vietos⁵⁹.

Rumunijoje nuo 2016 m. aukų, kurioms reikalinga speciali apsauga, apklausos gali būti vykdomos tam specialiai skirtose patalpose, jeigu įmanoma, padedant kvalifikuotam psichologui ar konsultantui, kurie turi užtikrinti emocinę aukų gerovę, apklausdami jas patys ar atlikdami mediatoriaus vaidmenį tarp aukos ir teismo. Apklausa gali būti įrašoma garso ir vaizdo fiksavimo priemonėmis, jeigu bylą tirianti institucija mano tai esant reikalinga ar to reikalauja apklausiamas asmuo, ir yra techninės galimybės. Vis dėlto, šių apsaugos priemonių taikymas yra paliktas teismo diskrecijai, kuris gali nuspręsti, kad jos trukdo tinkamam proceso vykdymui ar pažeidžia šalių interesus. Aukų privatumas procese saugomas rengiant uždarus teismo posėdžius ir neleidžiant posėdžių salėje būti žiniasklaidos atstovams. Teismo dokumentuose, kurie skelbiami teismų interneto portaluose (teismo šaukimai, nuosprendžiai) aukų asmens duomenys nuasmeninami. Įvairi teismo proceso medžiaga (pavyzdžiui, teismo medicinos dokumentai, techninio stebėjimo būdais surinkti įrodymai, fotografijos) laikomi konfidencialiais duomenimis, jeigu juose yra privatumą žeidžiančios informacijos⁶⁰.

⁵⁴ GREVIO's baseline evaluation report on Italy, paragraphs 218, 223.

⁵⁵ GREVIO's baseline evaluation report on Netherlands, paragraph 263:

<https://rm.coe.int/grevio-report-on-netherlands/1680997253>

⁵⁶ GREVIO's baseline evaluation report on Sweden, paragraph 205.

⁵⁷ Ten pat, paragraph 212.

⁵⁸ GREVIO's baseline evaluation report on Germany, paragraph 298.

⁵⁹ GREVIO's baseline evaluation report on Denmark, paragraphs 216-217.

⁶⁰ GREVIO's baseline evaluation report on Romania, paragraphs 407-408:

<https://rm.coe.int/final-report-on-romania/1680a6e439>

Švedijos teisėjai yra įpareigoti demonstruoti didžiausią jautrumą, aiškinantis seksualinio smurto bylos sprendimui reikalingus faktus, tinkamai įvertinti aukos traumą ir psichinę būseną. Teisėjas gali išklausti auką nedalyvaujant kaltinamajam, telefonu ar vaizdo ryšiu⁶¹.

Ispanijos visapusių seksualinės laisvės garantijų įstatymas

2022 m. Ispanijoje priimtas organinis Visapusių seksualinės laisvės garantijų įstatymas⁶² (toliau – Organinis įstatymas arba OI), kuriuo reglamentuoti įvairūs seksualinio smurto prevencijos, pagalbos aukoms užtikrinimo, jų teisių gynimo, atitinkamas veikas padariusių asmenų atsakomybės aspektai ir kt.

Kaip nurodyta Organinio įstatymo 1 straipsnyje, šio įstatymo tikslas – visapusiškai garantuoti ir apsaugoti teisę į seksualinę laisvę bei eliminuoti visas seksualinio smurto formas. Šiame kontekste įstatymo nuostatomis siekiama suformuluoti ir įgyvendinti veiksmingą, išsamią ir koordinuotą įvairių valstybės ir regionų kompetentingų viešojo administravimo institucijų politiką, kuri užtikrintų visuomenės informuotumą apie seksualinį smurtą, šio smurto prevenciją, smurto atvejų išaiškinimą ir nubaudimą už jį bei apimtų visas apsaugos priemones, garantuojančias visokeriopą specializuotą reagavimą į visas seksualinio smurto formas, neatidėliotiną moterų, mergaičių, berniukų ir paauglių, kaip pagrindinių visų seksualinio smurto formų aukų, visapusę priežiūrą ir reabilitaciją visose jų gyvenimo srityse.

Organinio įstatymo 3 straipsnyje nurodyta, kad OI taikymo sritis apima seksualinį smurtą, suprantamą kaip bet koki seksualinio pobūdžio veiksmą, atliekamą be sutikimo arba trikdantį laisvą seksualinio gyvenimo raidą bet kokioje viešojoje ar privačioje aplinkoje, įskaitant skaitmeninę erdvę (Baudžiamajame kodekse numatyti lytiniai nusikaltimai, moterų lytinių organų žalojimas, priverstinė santuoka, priekabiavimas su seksualinėmis konotacijomis, prekyba žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais, seksualinio smurto aktai skaitmeninėje erdvėje ir kt.).

Pagal Organinį įstatymą:

- **Tyrimų ir duomenų rinkimo srityje**, be kita ko, numatyta, kad atsakingos valstybės ir regionų administracijų institucijos atliks studijas, apklausas ir tyrimus apie seksualinio smurto priežastis, charakteristikas, mastą, susijusių apkaltinamųjų nuosprendžių skaičių ir pasekmes, seksualinio smurto nustatymo ir prevencijos praktiką, aukų perspektyvas bei poreikius ir kt. Šių tyrimų tikslas – įvertinti visų formų seksualinio smurto ir, jei reikia, naujų seksualinio smurto formų mastą, raidą ir tendencijas tiek privačioje, tiek viešojoje erdvėje, ypač šeimoje, darbo vietoje ir švietimo aplinkoje. Visi tyrimai ir jų išvados turi būti laisvai prieinami ir periodiškai skelbiami juos atlikusių viešojo administravimo institucijų skaitmeninėse platformose. Vyriausybės delegacija kovai su seksualiniu smurtu⁶³ įpareigota rengti rekomendacijas dėl naujų seksualinio smurto rodiklių įtraukimo į tyrimus, skatinti seksualinį smurtą sukeliančių ir atkuriančių veiksmų analizę, rengti rekomendacijas ir pasiūlymus dėl veiksmų, skirtų seksualiniam smurtui eliminuoti (OI 4–5 str.);

- **Prevencijos ir informuotumo srityje**, be kita ko, numatyta į įvairaus lygmens švietimo įstaigų mokymo programas integruoti moksleivių amžių atitinkantį mokymo turinį lytiškumo, lyčių lygybės, saugaus interneto vartojimo ir kt. klausimais (reikiama pritaikymai turi būti atlikti specialiųjų ugdymo poreikių turintiems mokiniais). Viešojo administravimo institucijos įpareigos skatinti informavimo kampanijas, skirtas užkirsti kelią seksualiniam smurtui (pavyzdžiui, visiems gyventojams skirtos sąmoningumo didinimo kampanijos, kuriomis siekiama kovoti su lyčių stereotipais ir įsitikinimais, kurie yra seksualinio smurto pagrindas, informuotumo didinimo kampanijos, skirtos specialiai vyrams, paaugliams ir berniukams, siekiant panaikinti stereotipiniais lyčių vaidmenimis pagrįstus išankstinius nusistatymus, informacinės kampanijos, skirtos moterims, taip pat mergaitėms ir berniukams, kurios padeda nustatyti skirtingas seksualinio smurto situacijas ir

⁶¹ GREVIO's baseline evaluation report on Sweden, paragraph 210.

⁶² Ley Orgánica 10/2022, de 6 de septiembre, de garantía integral de la libertad sexual:

<https://www.boe.es/eli/es/lo/2022/09/06/10/con>

⁶³ Delegación del Gobierno contra la Violencia de Género: <https://violenciagenero.igualdad.gob.es/>

apima informaciją apie teises, veiksmų gaires ir išteklius, prieinamus žinant apie seksualinį smurtą arba jį patyrus). Kampanijos turi būti vykdomos visuomenei prieinamu būdu, atsižvelgiant į įvairių asmenų, kuriems jos adresuotos, specifiką (amžius, negalia, kalba, kaimo aplinka, gyvenimas saloje ar užsienyje). Kampanijos gali būti vykdomos viešojoje žiniasklaidoje ir švietimo, socialinėje, sveikatos priežiūros, darbo aplinkoje, kultūros ir sporto centruose. Viešojo administravimo institucijos, neviršydamos savo įgaliojimų, gerbdamos saviraiškos laisvę, nepriklausomybę ir laisvą paslaugų teikimą, įpareigotos siekti susitarimų su Ispanijoje įsisteigusiais informacinės visuomenės paslaugų teikėjais dėl dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant prevencijos ir informavimo planus bei priemones skaitmeninėje erdvėje. Reklama, kurioje naudojami lyčių stereotipai, skatinantys arba normalizuojantys seksualinį smurtą, taip pat reklama, skatinanti prostituciją pripažįstama neteisėta. Viešojo administravimo institucijos turi skatinti savireguliacijos susitarimų su reklamos asociacijomis sudarymą, siekiant užtikrinti, kad seksualinio smurto prevencija būtų integruota kaip vienas iš reklamos elgesio kodeksų tikslų. Įmonės privalo užtikrinti darbo sąlygas, kurios užkirstų kelią lytiniam nusikaltimams ir kitam prieš seksualinę laisvę nukreiptam elgesiui, ypatingą dėmesį skiriant seksualiniam priekabiavimui. Įmonėse turi būti nustatytos skundų, kuriuos gali pateikti asmenys, nukentėję nuo tokio elgesio, nagrinėjimo procedūros. Įmonės turi skatinti informuotumą ir siūlyti mokymus visiems savo darbuotojams apie visapusę apsaugą nuo seksualinio smurto. Vertindamos įvairius moterų darbuotojų atliekamus darbus, įmonės privalo įtraukti seksualinį smurtą į profesinę riziką ir apie tai mokyti bei informuoti savo darbuotojus. Atitinkamos seksualinio smurto prevencijos ir instruktavimo priemonės turi būti įdiegtos viešojo valdymo institucijose, ginkluotuosiose pajėgose, kalniniuose įstaigose. Valstybės ir regionų valdymo institucijos turi remti vietos valdžią, kuriant į lyčių aspektą atsižvelgiančią miestų planavimo ir saugumo politiką, kuri užtikrintų, kad viešosios erdvės savivaldybėse būtų saugios ir prieinamos visoms moterims, mergaitėms ir berniukams. Politinės partijos ir nevyriausybinės organizacijos įpareigotos turėti protokolus, skirtus seksualinio smurto prevencijai, nustatymui ir kovai su juo. Partijų ir NVO nariai turi būti informuoti apie šiuos protokolus (OĮ 7–17 str.);

- **Seksualinio smurto nustatymo srityje**, be kita ko, numatyta, kad viešojo administravimo institucijos, atsakingos už švietimą, sveikatos apsaugą, socialinę rūpybą ir socialinius reikalus, pagal savo atitinkamus įgaliojimus turi parengti veiksmus, skirtus seksualinio smurto atvejams aptikti ir identifikuoti. Šiuo tikslu jos turi skatinti specialių protokolų kūrimą, ypatingą dėmesį skiriant nepilnametėms ir neįgalioms aukoms. Institucinė atsakomybė apima ir pareigą pranešti. Specialios priemonės (protokolai, mokymai ir kt.) seksualinio smurto nustatymo ir reagavimo į jį srityje, atsižvelgiant į sektoriaus specifiką, turi būti diegiamos švietimo, sveikatos apsaugos, socialinių paslaugų sistemose (OĮ 18–22 str.);

- **Specialistų mokymų srityje**, be kita ko, numatyta siekti, kad su seksualinio smurto prevencija susijęs turinys būtų įtraukiamas į universitetines ir neuniversitetines mokytojų, sveikatos, socialinių paslaugų specialistų rengimo programas. Atsakingos viešosios valdžios institucijos turi užtikrinti, kad įvairūs apsaugos nuo seksualinio smurto aspektai būtų įtraukti į mokymus, skirtus policininkams, prokurorams, teisėjams, advokatams, teismo medicinos specialistams, kalniniuose įstaigų darbuotojams (OĮ 23–30 str.);

- **Teisės į visokeriopą pagalbą užtikrinimo srityje**, be kita ko, nustatyta, kad seksualinio smurto aukos turi teisę į visokeriopą, specializuotą ir prieinamą pagalbą, padedančią joms įveikti fizines, psichologines, socialines ir kitas seksualinio smurto pasekmes. Ši teisė, *inter alia*, apima: informaciją ir konsultavimą (pavyzdžiui, informacijos apie OĮ numatytas priemones, susijusias su aukų apsauga ir saugumu, bei jame numatytas teises ir pagalbą teikimas, taip pat informacijos apie priežiūros, skubios pagalbos ir krizių valdymo paslaugas, paramos ir visapusio atsigavimo vietas teikimas), specializuotą medicininę priežiūrą sveikatos centruose ir psichologinę pagalbą (tiek skubią, tiek ilgalaikę), psichikos sveikatos paslaugas, teikiamas seksualinio smurto aukoms laisvo ir informuoto sutikimo pagrindu, ekonominių, užimtumo, būsto ir socialinių poreikių tenkinimą (visą parą veikiantys krizių centrai, visapusės reabilitacijos paslaugos, įskaitant socialinę, švietimo, užimtumo paramą), teisinės konsultacijas ir nemokamą teisinę pagalbą seksualinio smurto bylose įstatymų nustatyta tvarka, vertimo žodžiu ir raštu, įskaitant gestų kalbą, paslaugas, asmeninę pagalbą

neįgalioms moterims, specializuotą priežiūrą mergaitėms ir berniukams, nukentėjusiems nuo seksualinio smurto, prekybos žmonėmis ir seksualinio išnaudojimo. Esminėmis paslaugomis laikomos informavimo ir konsultavimo paslaugos, neatidėliotina psichosocialinė pagalba telefonu ir internetu, visą parą teikiamos teisinės konsultacijos, prieglobstis ir visokeriopos socialinės pagalbos paslaugos, apimančios teisinį, psichologinį ir socialinį konsultavimą seksualinio smurto aukoms, taip pat visą parą veikiančios krizių centrai. Seksualinio smurto aukos, pagal galiojančius įstatymus, turi teisę į darbo laiko sutrumpinimą arba jo pertvarkymą, į geografinį mobilumą, į darbo vietos keitimą, į darbo vietos pritaikymą, į darbo santykių sustabdymą, išsaugant pareigas (bent iki 6 mėnesių) ir kt. Nebuvimas darbe ar vėlavimas į darbą dėl fizinės ar psichologinės būsenos, atsiradusios dėl seksualinio smurto, laikomas pateisinamu ir už jo laiką mokamas atlyginimas. Numatoma speciali paramos programa darbo ieškančioms seksualinio smurto aukoms, joje turi būti numatytos priemonės, skatinančios pradėti naują savarankišką veiklą. Viešosios pareigūnės (tarnautojos), nukentėjusios nuo seksualinio smurto, turi teisę į darbo laiko sutrumpinimą arba pertvarkymą, teisę į darbo vietos geografinį mobilumą ir teisę į atostogas specialiųjų teisės aktų nustatytais sąlygomis. Jeigu seksualinio smurto aukos mėnesinės pajamos neviršija tam tikro dydžio, jai užtikrinama finansinė parama, lygi šešių mėnesių nedarbo išmokai. Išmoka tam tikromis sąlygomis gali būti didinama (pavyzdžiui, kai seksualinio smurto aukai oficialiai pripažįstama 33 proc. ar didesnė negalia, išmokos dydis prilyginamas dvylikos mėnesių nedarbo išmokai). Viešojo administravimo institucijos yra įpareigosios skatinti seksualinio smurto aukų prioritetinę prieigą prie socialinio būsto ir būsto paramos programų (OI 33–42 str.);

- ***Teisėsaugos institucijų veiksmų srityje***, be kita ko, numatyta, kad įvairaus lygmens (valstybės, regionų, vietos) teisėsaugos institucijos daugiau specializuosis kovos su seksualiniu smurtu srityje, labiau pritaikys savo veiklos protokolus šio pobūdžio informacijos rinkimui, veiksmų koordinavimui, rizikos vertinimui, prevencijai, priežiūrai, stebėsenai ir aukų apsaugai. Seksualinio smurto aukoms turi būti užtikrinta teisė gauti pagalbą iš specialiai apmokyto teisėsaugos institucijų personalo, gebančio reaguoti jautriai, greitai, veiksmingai, vengiant veiksmų, kurie didina viktimizaciją, ir intervencijų dubliavimo. Nepilnamečių aukų atveju policijos pagalbą turi teikti ir tyrimus atlikti padaliniai, kurie specializuojasi būtent smurto prieš vaikus ir paauglius tyrimuose ir prevencijoje. Kompetentingos valdžios institucijos turi pasitelkti visas turimas priemones, įskaitant pažangiausias technologijas, kad užtikrintų teisėsaugos institucijų atliekamų tyrimų veiksmingumą siekiant verifikuoti ir įrodyti veiksmus, kurie gali turėti seksualinio smurto požymių, kartu visada išsaugant aukų neliečiamybę ir privatumą. Teisėsaugos institucijos įpareigosios įgyvendinti rizikos vertinimo ir apsaugos priemones, skirtas užkardyti smurto pasikartojimą ir suteikti veiksmingą apsaugą aukoms nuo atsakomųjų veiksmų ar grasinimų, sudarant sąlygas moterims ir vaikams gyventi laisvės ir saugumo sąlygomis. Atsakingos institucijos privalo užtikrinti griežtą teisminių institucijų nustatytų priemonių, skirtų aukų apsaugai, laikymąsi (įskaitant įtariamų ar nuteistų asmenų stebėjimą arba vietos stebėjimą, naudojant telematinius įrenginius, skirtus bausmių ir apsaugos priemonių laikymuisi stebėti, kai jų naudojimas yra sankcionuotas teismo). Vyriausybė įpareigota, sudarant atitinkamus susitarimus su regionais ir savivaldybėmis, skatinti regionų ir vietos policijos pajėgų mokymą bei bendradarbiavimą, kad būtų efektyvesnis policijos reagavimas į įvairias seksualinio smurto formas, ypač akcentuojant pirminį reagavimą ir aukų, esančių pavojaus situacijose, apsaugą (OI 43–46 str.);

- ***Teisingumo prieinamumo užtikrinimo srityje***, be kita ko, numatyta, kad bus stiprinamos teismo medicinos įstaigos, o teismo ekspertų įsijungimas į seksualinio smurto atvejų tyrimą bus užtikrintas visoje valstybėje nuo pat ankstyviausių proceso etapų (numatomas ir budėjimas). Valstybės ir regionų valdžios institucijos įpareigosios užtikrinti teismo medicinos personalo prieinamumą, kad nukentėjusiųjų apžiūra ir teisiškai svarbios procedūros būtų atliekamos nedelsiant ir kartu su privaloma ginekologine ar medicinine apžiūra bei visais reikalingais mediciniais tyrimais. Numatyta parengti veiksmų protokolus, pagal kuriuos teismo ekspertai turi veikti atsižvelgdami į aukų poreikius ir teises, ypatingą dėmesį skiriant asmenims, patiriantiems įvairių

formų diskriminaciją, ypač nepilnamečiams ir neįgaliesiems. Pagalbos nusikaltimų aukoms biurais⁶⁴ įpareigoti teikti seksualinio skurto aukoms bendrąją informaciją ir informaciją apie skundo pateikimą bei baudžiamąjį procesą, taip pat informaciją apie teisę gauti kompensaciją ir nemokamą teisinę pagalbą. Šie biurai turi teikti pagalbą aukoms, kurios to pageidauja, viso teismo proceso metu, atsižvelgdami į esamus ypatumus neįgalių aukų atveju. Su seksualiniu smurtu susijusiuose procesuose turi būti saugomas aukų privatumas, o ypač jų asmens duomenys. Teismai savo iniciatyva arba šalies prašymu gali nuspręsti, kad posėdžiai vyktų už uždarytų durų ir kad procesas būtų konfidencialus. Ispanijos ambasados ir konsulinės įstaigos užsienyje, vykdydamos savo bendrąsias pareigas apsaugoti Ispanijos piliečius užsienyje, įpareigotos padėti seksualinio smurto aukoms, užtikrinant joms pirmenybę konsultuojant ir pagal galimybes teikiant paramą. Ambasados ir konsulinės įstaigos, bendradarbiaudamos su Vyriausybės delegacija kovai su seksualiniu smurtu, prireikus, turi sudaryti sąlygas aukų repatriacijai į Ispaniją.

- **Žalos atlyginimo srityje**, be kita ko, numatyta, kad pagal baudžiamuosius įstatymus dėl civilinės atsakomybės, kylančios iš nusikaltimo, seksualinio smurto aukoms turi būti atlyginama fizinė ir psichologinė žala, įskaitant moralinę žalą ir orumo pažeidimus, materialinė žala ir pajamų praradimas, įskaitant negautą pelną, socialinė žala, suprantama kaip žala gyvenimo projektui, taip pat turi būti atlyginama už galimybių praradimą, įskaitant mokymosi, įsidarbinimo ir socialinių išmokų gavimo galimybes, kompensuojamas įvairus gydymas. Kompensacijas moka asmuo, kuriam taikoma baudžiamoji ar civilinė atsakomybė. Viešojo administravimo institucijos privalo garantuoti būtinas priemones, užtikrinančias visapusišką aukų fizinę, psichologinę ir socialinę atsigavimą, pasitelkdamas visapusišką pagalbos išteklių tinklą. Jos taip pat privalo skatinti aukų orumo ir reputacijos atkūrimą, bet kokio stigmatizavimo įveikimą ir teisę reikalauti ištrinti duomenis interneto paieškos sistemose bei viešojoje žiniasklaidoje. Viešojo administravimo institucijos gali nustatyti papildomą pagalbą aukoms, kurios dėl smurto pasekmių specifinio pobūdžio ar sunkumo neranda tinkamų ar pakankamų priemonių priežiūros ir reabilitacijos išteklių tinkle (pavyzdžiui aukos gali gauti papildomą pagalbą tinkamam sveikatos priežiūros gydymui, įskaitant moters lytinių organų rekonstrukciją, jeigu tai reikalinga). Ši pagalba finansuojama iš lėšų, gautų realizavus turtą, kuris yra konfiskuotas iš nuteistų už įvairius Baudžiamajame kodekse (127 str.) nurodytus nusikaltimus asmenų. Iš konfiskuoto turto realizavimo gautos lėšos taip pat gali būti naudojamos įsidarbinimo ir ekonominės autonomijos skatinimo priemonėms, pirmiausia skirtoms seksualinio išnaudojimo ir prekybos žmonėmis seksualinio išnaudojimo tikslais aukoms. Viešojo administravimo institucijos turi imtis priemonių, kurios užtikrintų seksualinio smurto aukų apsaugą nuo atsakomųjų veiksmų ar grasinimų. Viešojo administravimo institucijos turi remti programas, kuriomis siekiama asmenų, nuteistų už nusikaltimus seksualinei laisvei, reintegravimui ir recidyvizmo prevencijai (OI 52–57 str.);

OĮ (VIII antraštinėje dalyje) taip pat nustatytos jo įgyvendinimo priemonės – apibrėžta institucinė OĮ įgyvendinimo struktūra, nurodyta, kad turi būti parengta ir vyriausybės patvirtinta bei įgyvendinta Valstybinė seksualinio smurto prevencijos ir reagavimo į ją strategija, nustatyta OĮ poveikio vertinimo tvarka ir kt.. Taip pat numatyti įvairių įstatymų, įskaitant baudžiamuosius, pakeitimai ir papildymai.

Pagalbos seksualinį smurtą patyrusioms aukoms centrai – Belgijos, Estijos ir Nyderlandų pavyzdžiai

Seksualinį smurtą patyrę asmenys gali kreiptis pagalbos į specialius pagalbos centrus, skambinti pagalbos telefonu ar bendrauti pokalbių svetainėse internetu. Šioje dalyje pristatomi Belgijoje, Estijoje ir Nyderlanduose teikiamos tokios pagalbos praktiniai pavyzdžiai. Pagalbos

⁶⁴ *Crime Victims' Support Offices of the Ministry of the Presidency, Justice and Relations with Parliament:*
<https://www.mjusticia.gob.es/es/Ciudadano/Victimas/Documents/Crime%20Victims%C2%B4%20Support%20Offices.pdf>

aukoms centrų teikiamų paslaugų principai – konfidencialumas, pasiekiamumas (visą parą), paslaugų kompleksiskumas, nemokamos paslaugos, kreipiantis į centrą neprivaloma pranešti policijai.

Belgija

Belgijoje veikia Pagalbos seksualinės prievartos atveju centrai⁶⁵. Centrai teikia daugiadalykę (pranc. *multidisciplinaires*) pagalbą seksualinės prievartos aukoms ir konsultacijas aukų artimiesiems (lydintiesiems). Visa pagalba teikiama vienoje vietoje – yra specialiai apmokytos komandos. Šiuo metu Belgijoje veikia 10 tokių centrų (pirmieji atidaryti 2017 m.).

Paramos seksualinės prievartos atveju centre auka gali gauti nemokamą visapusę pagalbą visą parą. Specialiai apmokyti specialistai, įskaitant slaugytojus, psichologus ir policijos pareigūnus, dirba kartu vienoje vietoje, kad seksualinės prievartos aukoms teiktų šias paslaugas:

- medicininę priežiūrą (medicininė apžiūra, bet kokių sužalojimų gydymas, lytiškai plintančių infekcijų patikrinimas, skubioji kontracepcija etc.);
- teismo medicinos ekspertizę (bet kokius sužalojimų nustatymas, seksualinės prievartos įrodymų ant aukos kūno ar drabužių rinkimas);
- skundo pateikimas (skundo pateikimas policijai, kuris nėra privalomas, jį galima pateikti ir vėliau);
- psichologinę pagalbą (taip pat dirba ir klinikiniai psichologai, su kuriais galima susitarti dėl konsultacijos / tolesnio stebėjimo);
- tolesni veiksmai (medicininės ir psichologinės stebėsenos parengimas ir / arba aukos nukreipimas pas atitinkamus psichosocialinių ir teisinių paslaugų teikėjus).

Su smurto auka į centrą gali atvykti ir lydintysis asmuo (*personne de soutien*), kuris taip pat gali kreiptis patarimo, psichologinę pagalbą.

Veikia ir pagalbos telefonu linija, kreiptis pagalbos galima ir elektroniniu paštu arba konsultuotis pokalbių svetainėje internetu⁶⁶. Pagalba teikiama nemokamai ir anonimiškai, skirta tiek nepilnamečiams, tiek suaugusiems.

Estija

Seksualinės prievartos krizių centrų⁶⁷ teikiamas paslaugas organizuoja Estijos nacionalinė socialinio draudimo valdyba (angl. *Estonian National Social Insurance Board*). Skelbiama, kad į tokį centrą pagalbos gali kreiptis asmenys, patyrę seksualinę prievartą per paskutines 7 dienas. Į centrą konsultacijos gali kreiptis ir asmenys, patyrę smurtą seniau, t. y. praėjus daugiau kaip 7 dienoms. Centrai, kurių šalyje yra keturi, veikia visą parą. Norint gauti pagalbą centre, nebūtina kreiptis į policiją. Centre teikiamos paslaugos:

- pirminė psichosocialinė pagalba;
- pirminė medicininė pagalba;
- medicininė apžiūra ir medicininių įrodymų surinkimas teismo ekspertizei;
- pagalba nėštumo prevencijai;
- lytiniu keliu plintančių ligų tyrimai;
- profilaktinis ŽIV gydymas po sąlyčio;
- pagalba kreipiantis į policiją ir tolesnę priežiūrą.

Visi tyrimai ir gydymas yra nemokami. Pagalbą teikia kvalifikuotas gydytojas ir akušerė / slaugytoja.

⁶⁵ Centres de Prise en charge des Violences Sexuelles: <https://cpvs.belgium.be/fr>

⁶⁶ Contacting a Sexual Assault Centre: <https://sac.belgium.be/en/contact>

⁶⁷ Sexual Assault Crisis Centres (SAC):

https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/sites/default/files/documents/2024-09/SAK_voldik_ENG2023.pdf

Taip pat visą parą (kasdien) veikia Pagalbos aukoms telefonu linija⁶⁸. Pagalbos linijos konsultantai išklauso, dalijasi informacija apie pagalbos galimybes ir, jei reikia, sujungia su reikiama specialiais.

Nyderlandai

Pagalbos seksualinės prievartos aukoms centrai⁶⁹ teikia profesionalią pagalbą visiems, patyrusiems nepageidaujamą seksualinę patirtį – nesvarbu, ar tai įvyko internete, ar realiame gyvenime, neseniai ar seniai. Kreiptis taip pat galima visą parą telefonu (nemokamai) ar nustatytomis valandomis konsultuotis internetu pokalbių svetainėje – specialistai, esant būtinybei, nukreipia asmenį į artimiausią pagalbos centrą.

Centrai teikia daugiadalykę (angl. *multidisciplinary*) pagalbą seksualinės prievartos aukoms. Nyderlanduose veikia 16 centrų, kurie buvo įkurti 2012–2016 m., o 2018–2020 m. laikotarpiu į juos pagalbos kreipėsi beveik 16 tūkst. asmenų⁷⁰.

Centrams būdingas glaudus ligoninių, savivaldybių sveikatos priežiūros tarnybų, psichosocialinių tarnybų ir policijos bendradarbiavimas, kurio rezultatas – medicininės ir psichologinės pagalbos bei teismo medicininio tyrimo, skirto įrodymams surinkti, paslaugų kompleksiskumas. Centrų veikloje siekiama išvengti nereikalingo papildomo streso aukai, todėl medicininė apžiūra ir teismo medicininis tyrimas yra susieti. Atkreiptinas dėmesys, kad nukentėjusiam asmeniui priskiriamas atvejo vadybininkas, kuris su auka susisieks jau kitą dieną po apsilankymo centre.

Į centrą atvykusį asmenį prižiūri (lydi visų procedūrų metu) apmokyta (teismo medicinos) slaugytoja arba sveikatos priežiūros specialistas – taip sukuriama saugumo jausmas.

Centre teikiama pagalba:

- medicininių įrodymų rinkimas (teismo medicininei ekspertizei);
- medicininė pagalba:
 - tiriamos ir gydomos galimos traumos;
 - atliekamas lytiniu keliu plintančių infekcijų tyrimas ir (profilaktinis) gydymas (tyrimas dėl sifilio, hepatito B ir ŽIV atliekamas praėjus nustatytam laikotarpiui po užpuolimo));
 - nėštumo prevencija (skiriama skubi kontracepcija);
- psichologinė pagalba (psichologinės paslaugos apima psichologinį švietimą ir traumos patikrinimą, kurį atlieka priskirtas atvejo vadybininkas per pirmąsias keturias savaites po įvykio; atvejo vadybininkas su asmeniu bendrauja telefonu arba elektroniniu paštu, arba susitinka gyvai, ir vertina nukentėjusio asmens savijautą, suteikia patarimų).

Centrai veikia tokiose vietose, kad visoje šalyje asmenys į centrą galėtų automobiliu atvykti per 1 valandą. Dauguma centrų yra integruoti į ligoninių skubios pagalbos skyrius.

Daugiadalykis požiūris orientuotas į aukas, kurios kreipiasi į centrą per 7 dienas po patirtos prievartos. Į centrą galima kreiptis ir vėliau, po 7 dienų, siekiant gauti psichologinę pagalbą, patarimų. Centro paslaugas galima gauti be siuntimo, taip pat nėra privaloma pranešti policijai.

Europos psichotraumatologijos žurnale 2022 m. paskelbtame straipsnyje apie pagalbos seksualinės prievartos aukoms centrų plėtrą Nyderlanduose⁷¹ teigiama, kad pagrindinis iššūkis, su kuriuo susidūrė pagalbos centrai, yra paslaugų ir veiklos finansavimas. Dėl sveikatos priežiūros

⁶⁸ Victim support crisis helpline. Social Insurance Board:

<https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/en/child-and-adult-need-help/support-victims/victim-support-crisis-helpline>

⁶⁹ Sexual Assault Center: <https://centrumseksueelgeweld.nl/en/>

⁷⁰ Development of multidisciplinary sexual assault centres in the Netherlands (Daugiadalykių pagalbos seksualinės prievartos aukoms centrų plėtra Nyderlanduose). EUROPEAN JOURNAL OF PSYCHOTRAUMATOLOGY 2022, VOL. 13: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20008066.2022.2127475>

⁷¹ Development of multidisciplinary sexual assault centres in the Netherlands (Daugiadalykių pagalbos seksualinės prievartos aukoms centrų plėtra Nyderlanduose). EUROPEAN JOURNAL OF PSYCHOTRAUMATOLOGY 2022, VOL. 13: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/20008066.2022.2127475>

decentralizavimo nuo 2018 m. 35 savivaldybės yra finansiškai atsakingos už pagalbos seksualinės prievartos aukoms centrus ir veiklą visoje šalyje, pavyzdžiui, darbą telefonu ir interneto svetainės veiklą. Atkreipiamas dėmesys, kad tokia veiklos struktūra yra rizikinga, nes skirtingas savivaldybių finansavimas kelia grėsmę centrų teikiamų paslaugų vienodumui. Kita straipsnyje išvelgiama grėsmė – centrų paslaugų prieinamumas. Grėsmė yra susijusi su pagalbos centrų įtraukimu į ligoninių skubios pagalbos skyrių veiklą, o tai reiškia, kad tokiu atveju centrų paslaugos nėra nemokamos, o dėl tam tikrų sveikatos draudimo aspektų, smurto aukoms gali turėti sumokėti dalį medicininių išlaidų už apsilankymą centre.

Estijos ir Latvijos kovos su smurtu prieš moteris politika

Estijos teisingumo ministerija su atsakingomis ir suinteresuotomis institucijomis yra parengusi „Susitarimą dėl smurto prevencijos 2021–2025 m.“ (tai jau trečiasis su smurto prevencija susijęs strateginis dokumentas). Latvijoje 2024 m. pabaigoje Ministrų kabinetas patvirtino „Smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos bei kovos su juo 2024–2029 m. planą“. Šioje dalyje supažindinama su dokumentų nustatytais pagrindiniais tikslais ir suplanuotais veiksmais jiems pasiekti.

Estija

Estijoje smurto prevencija grindžiama „Susitarimo dėl smurto prevencijos 2021–2025 m.“⁷² nuostatomis. Šio dokumento tikslas yra plėtoti kovos su smurtu politiką, remiantis įvairių sektorių bendradarbiavimu, aiškiai apibrėžtais tikslais ir aiškiais susitarimais. Šis susitarimas yra smurto prevencijos politikos ir veiklos planavimo ir įgyvendinimo pagrindas ir yra skirtas įvairių sričių politikos formuotojams, specialistams ir visiems viešojo sektoriaus, vietos valdžios institucijų, nevyriausybinių ir privačių organizacijų atstovams, norintiems skatinti smurto prevenciją. Siekiant įgyvendinti susitarimą, numatyta, konkrečios jo veiklos bus įtrauktos į įvairių sričių (pavyzdžiui, teisinės valstybės, vidaus saugumo, gerovės, sveikatos, švietimo ir jaunimo ir kt.) programas ir atsakingų institucijų veiklos planus. Pažymėtina, kad iki šiol buvo smurto prevencijos veikla buvo grindžiama dviem strateginiais dokumentais: pirmasis „Smurto mažinimo plėtros planas“, skirtas smurto prevencijai, galiojo 2010–2014 m., o antrasis, „Smurto prevencijos strategija“, galiojo 2015–2020 m.

„Susitarimą dėl smurto prevencijos 2021–2025 m.“ (toliau – Susitarimas) parengė Teisingumo ministerija, bendradarbiaudama su atsakingomis institucijomis, pagalbos nukentėjusiesiems organizacijomis ir šios srities specialistais, atsižvelgdama į tarptautinių organizacijų ekspertų vertinimus ir rekomendacijas, taip pat ir į buvusių smurto prevencijos strategijų įgyvendinimo ir tyrimų rezultatus. Teisingumo ministerija koordinuoja susitarimo įgyvendinimą per Smurto prevencijos valdymo grupę, į kurią atsakingos institucijos – Vidaus reikalų ministerija, Socialinių reikalų ministerija, Švietimo ir mokslinių tyrimų ministerija, Kultūros ministerija ir kitos ministerijos kartu su savo valdymo sričių institucijomis – skiria atstovą. Dar platesnis koordinavimas vyksta per Smurto prevencijos tinklą, kuriame dalyvauja smurto prevencijos partneriai iš nevyriausybinių organizacijų, atstovaujamųjų organizacijų, švietimo ir sveikatos įstaigų ir kt. Teisingumo ministerija reguliariai stebi Susitarimo įgyvendinimą ir užtikrina keitimąsi informacija tarp smurto prevencijos specialistų ir suinteresuotųjų šalių. Dera atkreipti dėmesį, kad Susitarimas grindžiamas ilgalaikėmis strategijomis – „Estija 2035“ ir „Bendrieji baudžiamosios politikos principai iki 2030 m.“.

⁷² Estonia. Violence prevention agreement. 2021-2025:

https://www.justdigi.ee/sites/default/files/documents/2022-01/Violence%20prevention%20agreement_2021-2025.pdf

Susitarime nustatytos veiklos kovojant su smurtu prieš vaikus, pagyvenusius asmenis, jaunimo smurtu, kibernetiniu smurtu ir kitokio pobūdžio smurtu – iš viso nustatyta 14 smurto prevencijos veiksmų sričių.

Tikslo „**Seksualinio smurto prevencija**“ (*Prevention of sexual violence*) srityje numatytos, be kita ko, ir tokios veiklos:

- didinamas visuomenės informavimas apie seksualinį smurtą, įskaitant seksualinį smurtą internete ir artimoje aplinkoje, seksualinio smurto mechanizmus, prevencijos ir pagalbos galimybes; bus gerinamos žinios apie lytinius santykius su abipusiu sutikimu ir lytinių santykių be sutikimo teisinės pasekmės;
- gerinamos specialistų žinios ir įgūdžiai, kaip užkirsti kelią seksualinei prievartai ir ją nustatyti uždarose įstaigose ir alternatyvioje globoje;
- sukurtos paslaugos, atitinkančios seksualinės prievartos aukų poreikius, įskaitant esamų paslaugų kokybės gerinimą, pavyzdžiui, seksualinės prievartos krizių centrai, paramos grupės seksualinės prievartos aukoms ir individualus psichologinis konsultavimas;
- analizuojamos ir prireikus keičiamos teisės aktų nuostatos, susijusios su seksualinės prievartos reglamentavimu, siekiant atitikties tarptautiniams standartams.

Susitarime taip pat įvirtintas tikslas „**Aukoms draugiški procesai**“ (*Victim-friendly proceedings*). Numatytos su jo įgyvendinimu susijusios tokios veiklos:

- supaprastinta teisinių dokumentų ir informacinės medžiagos kalba, kad aukoms būtų lengviau suprasti jos turinį;
- sukurta išsami aukų informavimo sistema, kurioje auka, pateikdama pranešimą apie nusikaltimą, automatiškai gaus savo teisių apžvalgą, paramos paslaugas ir galimybę pateikti atsiliepimus apie savo elgesį;
- procese vadovaujamas geriausia aukų gydymo praktika: traumą patyrusių aukų gydymo principais, pagrįstais individualiais poreikiais, siekiant išvengti pakartotinės viktimizacijos;
- susitarta dėl normų ir standartų, kuriais remiantis bus teikiamos paslaugos aukoms ir perduodama su aukomis susijusi informacija tarp institucijų, dirbančių su aukomis ir teikiančių joms paslaugas. Aukos privalo žinoti, kaip saugiai gauti pagalbą;
- įdiegti sprendimai, kad daugiau nusikalstamu būdu gautų lėšų būtų panaudota aukoms padėti ir nusikaltimų prevencijai (pavyzdžiui, kai nusikaltėlio sumokėta tikslinė suma pervedama ne į valstybės pajamas, o nevyriausybiniams organizacijoms, kurios sprendžia socialines problemas bendruomenėje), ir kt.

„**Smurto aukoms teikiama apsauga ir parama**“ (*Protection and support for victims of violence*) – tai dar vienas Susitarimo tikslas. Parama aukai turi būti grindžiama jos individualiais poreikiais ir siekiant palengvinti jos įveikimą. Teikiamos paslaugos turi būti aukštos kokybės ir prieinamos visiems, kuriems jų reikia, nepriklausomai nuo nusikaltimo vietos ar smurto rūšies. Atkreipiamas dėmesys, kad esama problemų dėl psichologinės pagalbos teikimo. Įgyvendinti šį tikslą numatytos tokios veiklos:

- numatyta pagerinti informacijos aukoms teikimą lengvai suprantama kalba. Teisėsauga vartos paprastesnę kalbą, kad procese teikiama informacija būtų suprantamesnė aukoms ir jų artimiesiems, o aukos galėtų paaiškinti savo norus ir poreikius specialistams;
- planuojama parengti naują Paramos nusikaltimo aukoms įstatymą, kuriuo bus tobulinama paramos sistema ir paslaugos. Numatyta patobulinti psichologinių išlaidų kompensavimo ir psichologinės pagalbos teikimo principus ir metodus;
- numatyta plėsti aukų apsaugos paslaugas ir diegti mobilius sprendimus. Teisinė pagalba smurto aukoms bus prieinamesnė. Didelės rizikos atvejais aukų apsaugai taikomas MARAC modelis⁷³, ir kt.

Be dėmesio aukoms, plačiau diskutuojama ir apie pagalbą smurtautojams, t. y. kad jie imtųsi veiksmų pakeisti savo smurtinį elgesį. Valstybės pagalba 2019 m. buvo atidaryta pagalbos linija

⁷³ MARAC tinklą (<https://centar.ee/en/tehtud-tood/evaluating-the-impact-of-marac-network-model>) sudaro įvairios agentūros ir specialistai, kurie bendradarbiauja siekdami apsaugoti aukas ir joms padėti.

smurtautojams. Visgi pažymima, kad yra nedaug paramos priemonių ir programų, o smurtautojai apie jas nežino, vis dar trūksta prevencinių programų smurtautojams teikėjų.

Tad šiuo aspektu nustatytas Susitarimo tikslas **“Pagalba smurtautojams, siekiant sustabdyti smurtinį elgesį”** (*Supporting the work of perpetrators to stop violent behaviour*). Siekiant šio tikslo, be kitų veiklų numatyta, kad:

- norintiems nutraukti smurtinį elgesį bus teikiama poreikiais pagrįsta parama, įskaitant pagalbos liniją ir konsultacijas internetu, ir bus padidintas konsultavimo kiekis;
- bus sukurtas probleminio seksualinio elgesio turinčių jaunuolių gydymo modelis su reikalingomis vertinimo priemonėmis ir intervencijomis;
- sveikatos srityje bus teikiama žemo slenksčio konsultavimo paslauga suaugusiesiems, turintiems problemišką seksualinį elgesį;
- bus remiamas skaitmeninių sprendimų, skatinančių smurtautojus nutraukti smurtinį elgesį, diegimas; ir kt.

Paminėtinas ir dar vienas Susitarimo tikslas – **„Didesnis sveikatos priežiūros ir socialinių paslaugų teikėjų vaidmuo užkertant kelią smurtui“** (*Greater role of health care and social service providers in preventing violence*). Siekiant užtikrinti, kad į sveikatos priežiūros paslaugų teikėją besikreipianti auka gautų reikiamą pagalbą, būtina užtikrinti ankstyvą smurto nustatymą ir spręsti klausimus, susijusius su duomenų mainais ir bendradarbiavimu su kitomis institucijomis bei paramos teikimu tiek sveikatos priežiūros įstaigose, tiek už jų ribų. Būtent todėl nustatytos tokios susijusios veiklos:

- bus analizuojamos sveikatos ir socialinės srities specialistų žinios apie smurtą, siekiant suplanuoti konkretesnes veiklas specialistų informuotumui apie smurtą didinti;
- bus naudojami baziniai ir papildomi mokymai, skirti sveikatos priežiūros įstaigų darbuotojų (įskaitant akušeres) žinioms apie smurtą prieš moteris ir jo poveikį sveikatai, taip pat įgūdžiams pastebėti smurtą lavinti;
- daugiau seksualinio smurto aukų bus pasiekta per seksualinio smurto krizių centrus ir kitas paramos aukoms tarnybas, neatsižvelgiant į tai, ar jos kreipėsi į teisėsaugos institucijas; ir kt.

Latvija

2024 m. pabaigoje Latvijos Ministrų kabinetas patvirtino „Smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos bei kovos su juo 2024–2029 m. planą“ (toliau – Planas)⁷⁴. Už Plano įgyvendinimą atsakinga Gerovės ministerija (lat. *Labklājības ministrija*). Plane numatytų priemonių įgyvendinimą taip pat užtikrina Vidaus reikalų, Švietimo ir mokslo, Sveikatos apsaugos, Teisingumo ir kitos ministerijos, susijusios institucijos ir organizacijos. Plano tikslas – užtikrinti integruotą, kryptingą ir veiksmingą smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir smurto mažinimo politiką. Tikslui pasiekti numatytos keturios veiksmų kryptys:

- prevencinės priemonės, skirtos užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui artimoje aplinkoje;
- smurto aukų apsaugos ir paramos priemonių užtikrinimas ir tobulinimas;
- smurtautojo atsakomybės stiprinimas, paramos ir rehabilitacijos paslaugų teikimas;
- vieningos, koordinuotos ir įtraukios politikos bei teisinės sistemos, susijusios su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje, sukūrimas.

Aptariant veiksmų kryptį **„Smurtautojo atsakomybės stiprinimas, paramos ir rehabilitacijos paslaugų teikimas“**, pažymima, kad paramos priemonės ir paslaugos turi būti pagrįstos žiniomis ir įrodymais, atsižvelgiant į aukų ir smurtautojų poreikius. Smurtinio elgesio mažinimo paslauga teikiama tiek socialinio darbuotojo, tiek teismo sprendimo pagrindu. Smurtinio elgesio mažinimo paslaugą socialinio darbuotojo sprendimu, gali gauti asmuo, kurio atžvilgiu iškelta administracinė

⁷⁴ Vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plāns 2024.–2029:

<https://likumi.lv/ta/id/357535-vardarbibas-pret-sievieti-un-vardarbibas-gimene-noversanas-un-apkarosanas-plans-20242029-gadam>

byla už administracinio teisės pažeidimo, susijusio su smurtu, padarymą arba baudžiamoji byla už nusikalstamos veikos, susijusios su smurtu ar smurtiniu grasinimu, padarymą, dėl kurio valstybės ar vietos policija, socialinė tarnyba ar našlaičių teismas turi duomenų, kad asmens elgesys buvo smurtinio pobūdžio arba jis grasino panaudoti smurtą, ir pan. Savo ruožtu smurtinio elgesio mažinimo paslauga, pagrįstą teismo sprendimu, gali gauti asmuo, kuris teismo sprendimu dėl laikinosios apsaugos nuo smurto yra įpareigotas baigti smurtinio elgesio mažinimo socialinės rehabilitacijos kursą.

Iš viso 2021 m. smurtinio elgesio mažinimo paslaugas gavo 442 asmenys, iš jų 21 asmuo teismo sprendimu, 2022 m. – 708 asmenys, iš jų 154 asmenys teismo sprendimu, o 2023 m. – 805 asmenys, iš jų 267 asmenys teismo sprendimu. Iš visų smurtinio elgesio mažinimo paslaugų gavėjų 2023 m. 536 asmenys buvo vyrai, kurie daugiausia smurtavo prieš intymius partnerius ir vaikus⁷⁵.

Asmenys, bijantys, kad gali smurtauti, arba prisipažįstantys smurtavę, taip pat gali gauti minėtą paslaugą, tačiau per metus šia galimybe pasinaudoja iki 65 asmenų. Todėl, pažymima Plane, būtina užtikrinti platesnį paramos mechanizmą, pavyzdžiui, įdiegiant ir užtikrinant anoniminę pagalbos liniją bei galimybę gauti socialinės rehabilitacijos paslaugas išsaugant anonimiškumą.

Įgyvendinant probacijos klientų stebėsenos procesą, viena veiksmingiausių darbo priemonių yra probacijos programos (lat. *probācijas programmas*), kurių taikymas priklauso nuo probacijos kliento rizikos ir poreikių vertinimo ir yra glaudžiai susijęs su dabartiniais probacijos kliento gyvenimo įvykiais. Pagrindinis probacijos programų tikslas – skatinti probacijos klientų mąstymo, požiūrio ir elgesio pokyčius, kad jie galėtų sėkmingai integruotis į visuomenę ir laikytis visuotinai priimtų visuomenėje normų ir įstatymų. Tam tikros probacijos programos yra skirtos būtent smurtinio elgesio mažinimui: „Pagarbių santykių kūrimas“, „Emocijų valdymas“, „Pokyčių kelias-1“. Pabrėžiama, kad būtina užtikrinti, kad visiems probacijos klientams, kuriems nustatytas smurtinis elgesys, būtų suteikta galimybė dalyvauti smurtinio elgesio mažinimo programoje, jei probacijos klientas atitinka probacijos programos sąlygas.

Planas parengtas vadovaujantis Nacionalinėje smurto prevencijos strategijoje 2021–2027 m., Europos Tarybos lyčių lygybės strategijoje 2024–2029 m., apibrėžta smurto prevencijos veiksmų kryptimi, kurioje šalys raginamos parengti veiksmų planus, skirtus užkirsti kelią smurtui prieš moteris ir smurtui artimoje aplinkoje ir kovoti su juo, taip pat keistis gerąja patirtimi, be kita ko, susijusia su smurtautojų rehabilitacijos programomis, jų poveikiu ir vertinimu.

Latvijos 2025 m. parengtoje ir GREVIO (Kovos su smurtu prieš moteris ir smurtu artimoje aplinkoje ekspertų grupė) pateiktoje pradinėje ataskaitoje⁷⁶ (pagal Europos Tarybos konvencijos dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo 68 straipsnio 1 dalį) informuojama, kad 2020 m. Gerovės ministerijos parengtos metodikos „Profesionalaus socialinio darbo tobulinimas vietos valdžios institucijose“, skirtos socialiniam darbui su smurto aukomis tapusiais asmenimis ir smurtautojais, mokymus 2022 m. baigė 61 vietos valdžios institucijų socialinis darbuotojas, o 2023 m. – 39 vietos valdžios institucijų socialiniai darbuotojai. Metodologinius mokymus planuojama tęsti ir pagal 2021–2027 m. planavimo laikotarpio Europos Sąjungos fondų programą, kurią įgyvendina Gerovės ministerija.

⁷⁵ *Vardarbības pret sievieti un vardarbības ģimenē novēršanas un apkarošanas plāns 2024.–2029:* <https://likumi.lv/ta/id/357535-var darbības-pret-sievieti-un-var darbības-gimene-noversanas-un-apkarosanas-plans-20242029-gadam>

⁷⁶ *Report submitted by Latvia pursuant to Article 68, paragraph 1 of the Council of Europe Convention on preventing and combating violence against women and domestic violence (Baseline Report). Received by GREVIO on 25 March 2025:* <https://rm.coe.int/state-report-of-latvia-addressed-to-grevio-received-on-25-march-2025/1680b4fa6f>